

Századparancsnokként a Donnál Tuba László hadnagy 1942. évi harctéri naplója I. rész. ^[1]

A tragikus sorsú magyar 2. hadsereg egyes seregtesteinek hivatalos hadiokmányai eléggé hiányosan, töredékesen maradtak fenn a Hadtörténelmi Levéltárban. Különösen igaz ez a zalai, 9. könnyű hadosztályra, amelynek történetének rekonstruálásához nélkülözhetetlenek az egykori résztvevők magánjellegű dokumentumai, visszaemlékezései és fényképei. Ezek közé tartozik a nagykanizsai 47. gyalogezred II. zászlóaljának egyik századparancsnoka, Tuba László hadnagy 1942. évi harctéri naplója.

A tragikus sorsú magyar 2. hadsereg egyes seregtesteinek hivatalos hadiokmányai eléggé hiányosan, töredékesen maradtak fenn a Hadtörténelmi Levéltárban. Különösen igaz ez a 9. könnyű hadosztályra, melynek iratanyagából leginkább csak az 1943. januári utóvédharcokról és az azokat követő visszavonulásról utólag, 1943 tavaszán-nyarán készített harcjelentések állnak rendelkezésünkre. A zalai hadosztály történetének rekonstruálásához – kiváltképp az 1942 májusától december végéig tartó időszakhoz – nélkülözhetetlenek az egykori résztvevők magánjellegű dokumentumai, naplói, levelei, visszaemlékezései és fényképei. Ezek közé tartozik, ám jelentős forrásértékénél fogva ki is emelkedik közülük a nagykanizsai 47. gyalogezred II. zászlóaljának egyik századparancsnoka, Tuba László hadnagy alábbiakban közlésre kerülő – mindeddig ismeretlen és kiadatlan – 1942. évi harctéri naplója.[1]

A 47/II. zászlóalj a keleti hadszíntéren 1942–1943-ban

Miután a Bárdossy-kormány német kérésre hozzájárult a magyar 2. hadsereg felállításához és keleti hadszíntérre küldéséhez, 1942 márciusában az első seregtestek között mozgósították a 9. önálló gyalogdandár Zala megyében állomásozó alakulatait, és a gyalogdandár két ezredből álló könnyű hadosztállyá alakult. A 17. gyalogezred zászlóaljai „ikreződtek”; az egyes alakulatok tisztikarát és légénységi állományát kettéosztották és tartalékosok bevonultatásával hadilétszámú zászlóaljakká töltötték fel azokat. Így alakult meg Nagykanizsán a 17/I. zászlóaljból a 47/I. zászlóalj, Csáktornyán pedig – ahova az 1941. áprilisi muraközi bevonulás után települt át a 17/II. zászlóalj – a 47/II. zászlóalj. (A zalaegerszegi 17/III. zászlóalj ekkor nem ikreződött, mert a 47/III. zászlóaljat már az előző év novemberében felállították és megszálló feladatokkal a keleti hadszíntérre, Ukrajnába szállították.)[2]

A 9. könnyű hadosztály 30 tisztből és 972 főnyi légénységből álló zászlóaljai – köztük a csáktornyai 47/II. zászlóalj is – három puskásszázadból (lövészszázadból), egy nehézfegyver- vagy géppuskás századból és a zászlóaljközvetlenekből (csapatvonatoszlop, távbeszélő szakasz) szerveződtek. Lóállományuk általában 220–225 darab volt. A puskásszázadokon (5 tiszt, 192 légénység) belül a négy puskásszakaszt egyenként három darab 31 M golyószóróval, a nehézfegyverszakaszt pedig két-két darab 36 M 20 mm-es nehézpuskával, illetve 39 M 50 mm-es gránátvetővel látták el. Fegyverzetükhöz tartozott a fentiekén kívül 129 darab 35 M és 13 darab 31/A M Mannlicher ismétlődő puska, 18 géppisztoly és 32 pisztoly is. A nehézfegyverszázad (9 tiszt, 323 légénység) szervezete

négy géppuskás és két-két páncéltörő ágyús, illetve aknavető szakaszból állt. Fegyverzetét ennek megfelelően 12 darab 7/31 M (Schwarzlose) géppuska, négy darab 36 M 37 mm-es páncéltörő ágyú és négy darab 36/39 M 81 mm-es aknavető képezte.[3]

A mozgósított és fenti módon felszerelt 47/II. zászlóalj több hetes felkészítést és gyakorlatozást követően, 1942. május 1-jén este kezdte meg a berakodást a csáktornyai vasútállomáson, és az alakulat első szállítmányát éjfél után indították útnak Oroszországba. A vasúti szállítás mintegy nyolc napig tartott, s május 9-étől kezdve rakodtak ki Kurszkban. A 9. könnyű hadosztály alakulatai a következő hetekben a Kurszktól keletre húzódó, előző télen létesített ideiglenes védelmi vonalon váltották fel a német 16. (gépkocsizó) gyaloghadosztály csapattesteit. A 47/II. zászlóalj a zalai seregtest arcvonalának jobbszárnyát képezve, Rozsgyesztvenszkoje és Pahonok települések közelében, május 20. és 22. között vette át a németek állásait. Alig rendezkedtek be védelemre, már egy hét elteltével heves ellenséges támadások érték a csáktornyai alakulat arcvonalszakaszát: a 47/II. zászlóalj május 30. és június 6. között három zászlóaljerejű szovjet támadást hárított el. Az első nagyobb ellenséges támadás május 30-án hajnalban a Rozsgyesztvenszkojétől keletre levő 258. magassági pont birtokbavételéért indult meg. A magaslat északi oldalát hamar elfoglalták a támadók, és 6 órára már az egész 258. magassági pont a birtokukban volt. A csáktornyai zászlóalj ugyan több ízben megkísérelte visszavenni e fontos terepszakaszt, azonban az ellenség gyakori ellenlökései, illetve hatásos tüzérségi és aknavető tüze ezt megghiúsították. A nap folyamán hárman elestek, 15-en sebesültek meg, 10-en szenvedtek légnyomást, egy honvédnek pedig nyoma veszett a 47/II. zászlóalj állományából. Másnap, május 31-én Rozsgyesztvenszkoje közelében aknaszilánk okozta mellkas-roncsolás következtében hősi halált halt Gosztony Sándor százados, a 47/II. zászlóalj 6. puskásszázadának parancsnoka. Június 4-én a csáktornyai zászlóalj rozsgyesztvenszkojei védőszakasza ellen indult heves támadás. E harcok során halt hősi halált a 47/II. zászlóalj öt katonája, míg az alakulat sebesültjeinek száma 16, sérültjeiei pedig 12 volt. A következő, június 6-ai szovjet vállalkozás az előzőekhez képest kisebb intenzitással zajlott le, de ekkor is öt hősi halottat, valamint kettő-kettő sebesültet és sérültet veszített a csáktornyai zászlóalj.[4]

Az arcvonalból 1942. június 20-án kivont 47/II. zászlóalj a 9. könnyű hadosztály egyik tartalék alakulatát képezte a június 28-án hajnalban indított hadművelet, az úgynevezett tyimi áttörés kezdetén. (A támadás során a magyar 2. hadseregnek az volt a feladata, hogy törje át Tyim város előtt a szovjet védelmi vonalat, és Sztarij Oszkol irányában mielőbb nyomuljon előre a Don folyóhoz. A hadműveletben részt vevő magyar seregtestek közül a 9. könnyű hadosztály alakulataira hárult a legnehezebb feladat: Tyimet kellett elfoglalniuk, ám támadási sávjukban, a város előterében egy műszakilag 10–15 km mélységben kiépített védelmi vonal, az úgynevezett „harckocsiárok-állás” húzódott.) A csáktornyai zászlóalj katonái a hadművelet első napján még tartalékként követték a küzdőket, június 29-étől azonban már ők is az első vonalban harcoltak, és Tyim július 2-án történt elfoglalásáig súlyos veszteségeket szenvedtek. A 9. könnyű hadosztály a tyimi áttörés öt napja alatt elvesztette személyi állományának mintegy 20%-át; legnagyobb részük megsebesült, számosan elestek, néhányan pedig eltűntek. A 47/II. zászlóalj (összesen mintegy 15%-nyi) személyi veszteségei 1942. június 28-ától július 2-áig az alábbiak szerint alakultak: hősi halált halt 23 fő, megsebesült 131 fő, egy fő pedig eltűnt.[5]

A 9. könnyű hadosztály alakulatai – köztük a csáktornyai zászlóalj – július 3-ától 10-éig a német gépesített csapatokat követve, ellenállás nélkül, gyalogmenetben nyomultak előre a Don folyóig. Ott megálltak, és érkezésük sorrendjében, északról dél felé haladva védelemre rendezkedtek be a folyó nyugati partján. A zalai seregtest alakulatai a magyar 2. hadsereg legészakibb, Voronyezstől délre kezdődő arcvonalszakaszát védték, északi szomszédjaik a Voronyezs nyugati részét megszálló német csapatok voltak. A 9. könnyű hadosztály védősávjának északi részén, Gremjacseje és Rudkino falvak térségében a 17. gyalogezred, míg délebbre, Kosztyenkinél és Alekszandrovkánál a 47. gyalogezred honvédei ásták be magukat. A 47. gyalogezred balszárnyát a 47/II. zászlóalj képezte, melynek arcvonalszakasza Rudkinótól Kosztyenkiig húzódott, s északi szomszédja a szintén csáktornyai 17/II. zászlóalj, míg a déli a 47. gyalogezred harmadik alakulatát képező soproni 34/I. zászlóalj volt.[6]

A Don mögé visszavonuló és a magyar hadsereg gyengéit hamar kitapasztaló szovjetek 1942 augusztusában erőteljes ellentámadásokat indítottak, hogy ismét birtokukba vehessék a folyó nyugati partját, és ott hídfőállásokat foglaljanak el. E támadásaik eredményeképpen az urivi Don-kanyarban, valamint Korotojagnál és Scsucsjénél sikerült kiépíteniük a legjelentősebb

hídfőállásokat. A szovjet csapatok a 9. könnyű hadosztály arcvonalának déli szakaszán, Kosztyenki községnél is megpróbálták kialakítani egy kisebb hídfőt. Támadásukat augusztus 8-án hajnalban indították meg a 47. gyalogezred védőállásai ellen. Miután aznap sikerült befészkelni magukat a Don partján elterülő bokros, mocsaras terepbe, az éjszaka folyamán pedig jelentős erősítéseket kaptak, másnap elfoglalták Kosztyenki községet is. A szovjetek által visszanyomott soproni 34/I. zászlóalj és a nagykanizsai 47/II. zászlóalj támogatására ide csoportosították át a 17. gyalogezred I. és II. zászlóaljának egyes részeit, majd a 47/II. zászlóalj katonái is bekapcsolódtak a védekezésbe és a hídfő megtisztítását célzó ellentámadásokba, ám ez utóbbiak nem jártak teljes sikerrel. A Kosztyenkinél létesített szovjet hídfőállás előtt augusztus 13-ára alakult ki a végleges helyzet: a települést ugyan visszafoglalták, de a parthoz szorított, ott akadályokkal és aknákkal biztosított, támpontszerűen védekező szovjet zászlóaljnyi erőt nem sikerült visszavetni a túlsó partra. A 9. könnyű hadosztály az augusztus 8-ától 13-áig tartó hídfőharcokban 137 hősi halottat és 683 sebesültet veszített, míg az eltűntek számát 50 főre becsülték. A 47/II. zászlóalj ezekben a napokban viszonylag kisebb arányú veszteségeket szenvedett, azonban így is veszített 17 hősi halottat, 33 sebesültet és 6 eltűntet.[7]

1942 szeptemberében, a véres hídfőcsaták lezárultával viszonylagos nyugalom, több hónapos hadműveleti szünet köszöntött be a Donnál, a magyar 2. hadsereg mintegy 200 km-es arcvonalán. A harccselekmények minimálisra csökkentek, a szembenálló felek leginkább kisebb létszámú felderítő jellegű vállalkozásokkal – éjszakánként a Donon átkelve, foglyokat ejtve és az állásokat rombolva – nyugtalanították egymást kölcsönösen. Időnként ebben az időszakban is előfordultak tűzérségi tűzpárbajok, és több-kevesebb rendszerességgel folytatódtak a magyar állások elleni szovjet légitámadások is. A honvédek – köztük a 47/II. zászlóalj katonái – tartós védelemre rendezkedtek be a Don nyugati partján, s a harcoktól mentes időszak túlnyomó részében a védőállások kiépítésének és tökéletesítésének nehéz fizikai munkálatait, illetve a téli védelemre való felkészülést végezték.[8]

Mivel a május végétől augusztus közepéig vívott harcok során a 2. hadseregből a 9. könnyű hadosztály alakulatai szenvedték el a legnagyobb arányú veszteségeket, a magyar hadvezetés a zalai seregtestnél tervezte végrehajtani 1942/1943 telén a legnagyobb méretű felváltásokat. A tervek szerint a zalaegerszegi 17/III. zászlóalj kivételével hazatért volna a teljes 17. gyalogezred, míg a 47. gyalogezredből csupán a soproni 34/I. zászlóalj felváltását tervezték. 1942 augusztusának közepére a 47/II. zászlóalj maradt (10 tiszttel és 415 főnyi legénységgel) 9. könnyű hadosztály legnagyobb harcos létszámú alakulata, ezért a csáktornyai zászlóalj felváltásával nem számoltak, annak továbbra is a Don menti védőállásban kellett maradnia.[9]

Ismeretes, hogy a szovjet csapatok 1943. január 12-én, illetve 14-én, a Don nyugati partján lévő hídfőkből indított átfogó, általános támadása átszakította a magyar arcvonal leggyengébben kiépített, legtapasztalatlanabb alakulatok által védett állásait. A honvédek ideig-óráig megpróbálták ellenállni az áttörési pontokon túlerőt képező, harckocsikkal támadó szovjet gyalogságnak, s amíg kitartott a tűzérség löszere és be nem fagytak a golyószórók, géppuskák, mind élőerőben, mind harckocsikban jelentős vesztségeket okoztak a támadóknak. A magyar alakulatok többsége azonban a Don menti arcvonalat feladva visszavonulásra kényszerült, ami esetenként parancs nélkül, rendezetlenül történt, s fejvesztett menekülésbe csapott át. Miután a szovjet betörés a zalai hadosztályt is magában foglaló szombathelyi III. hadtestet elszakította a 2. hadsereg parancsnokságától és a többi magyar seregtesttől, a német alárendeltségbe került szombathelyi hadtest azt a feladatot kapta, hogy eredeti állásaiban a végsőkig kitartva, utóvédként fedezze a német csapatok Voronyezsből való visszavonulását.[10]

A 9. könnyű hadosztály – köztük a 47/II. zászlóalj – katonáinak az volt a szerencséje, hogy a szovjetek általános támadása nem náluk, hanem tőlük délre következett be, így az arcvonalon maradt zalai és az őket január elején felváltó Fejér megyei honvédek az ellenséges offenzíva megindítását követően még két hétig tartani tudták eredeti állásaikat védősávjuk legészakibb részén, Gremjacsje és Rudkino térségében. Délebből, Kosztyenki és Alekszandrovka térségéből azonban zalai bajtársaik, így a 47/II. zászlóalj katonái is visszavonulni kényszerültek, s a magyar arcvonalat délnyugat felé bekanyarítva, körkörös védelemre rendezkedtek be a nagyobb településeken. A 47/II. zászlóalj egyes alosztályait már a szovjet betörés első napján kivonták az arcvonalból és a III. hadtest megerősítő csoportjába osztották be, mely azután Martsa Sándor ezredessel, a 47. gyalogezred parancsnokával az élén a zalai seregtest arcvonalának déli részén folytatott eredményes védelmi harcokat. A csáktornyai zászlóalj más részei Rudkino környékén

maradtak utóvédként, és még két hétig visszaverték a kisebb szovjet támadásokat, majd végül ők is az utolsók között, január 27-én, parancsra hagyták el a Don menti védőállásaikat.[11]

A következő hetekben a 47/II. zászlóalj utóvédharcokat túlélő maradványai is osztoztak a III. hadtest bekerítéseken áttörve visszavonuló katonáinak sorsában. A 9. könnyű hadosztály visszavonulás alatti veszteségeit érzékelteti, hogy az eredetileg 13.500 fős seregetest személyi állományát 1943. február 11-én mindössze 10 tiszt és 357 főnyi legénység alkotta, és március 5-ére is csak 156 tiszt és 2459 főnyi legénység gyűlt össze. Az ellenség által többször bekerített zalai hadosztály minden egyes alakulata, így a 47/II. zászlóalj is megszenvedte a szovjet reguláris és partizáncsapatok támadásait és rajtaütéseit, a folyamatos légitámadásokat, az ellátatlanságot, a zord időjárást és a szövetséges német alakulatok erőszakos cselekedeteit.[12]

A magyar 2. hadsereg doni katasztrófát túlélő katonái – köztük a csáktornyai zászlóalj honvédei – a harctéri szolgálatra már nem voltak alkalmasak, de a súlyos veszteségekkel járó visszavonulás után egy ideig még nem engedték haza őket. 1943 áprilisának végéig a frontvonal mögött, Kijev környékén vesztegeltek, alakulataikat ott próbálták újjászervezni. A „doni poklot” megjárt magyar csapatok hazaszállítására végül április 24. és május 30. között kerülhetett sor. Az erősen megfogyatkozott létszámú alakulatok hazatérése, fogadása többnyire egyszerű körülmények között, az ünneplés mellőzésével történt. A nagykanizsai vasútállomásra először április 29-én, majd május 2-án és 4-én érkeztek alakulattöredékek a 9. könnyű hadosztály kötelékéből. Az április 29-én megérkező katonai szerelvény 74 tisztet és 1857 főnyi legénységet szállított vissza a keleti hadszínterről; azt viszont nem ismerjük, hogy e szállítmányokkal a 47/II. zászlóalj honvédei közül kik, mikor és hányan tértek vissza.[13]

A 47/II. zászlóalj 1942–1943. évi történetére vonatkozó források

A 47/II. zászlóalj történetének fent ismertetett kereteit csak a magyar 2. hadsereg magasabb egységeinek, illetve parancsnokságainak iratai, valamint a névszerinti veszteségkimutatások adatainak (Szabó Péter hadtörténész által elvégzett) összegzése alapján lehet felvázolni, mert a csáktornyai alakulat saját, eredeti iratanyaga – hasonlóan a 9. könnyű hadosztály csapattestei túlnyomó többségének hadiokmányaihoz – megsemmisült. Ettől az alakulattól mindössze egyetlen korabeli dokumentum került be a Hadtörténelmi Levéltárba: Hunyadvány József alezredesnek, a 47/II. zászlóaljának parancsnokának 1943. január 21. – február 27-ei harctudósítása és haditapasztalatai.[14] Ez az utólag, Budapesten szerkesztett hadiokmány azonban kevés konkrétumot tartalmaz a csáktornyai alakulat történetéről, mert a zászlóaljparancsnok 1942 decemberének közepén szabadságra távozott a hátszágba, 1943 első hónapjaiban nem élte át alakulatával együtt az utóvédharcok és a visszavonulás legkritikusabb heteit, és a zászlóalj maradványainak parancsnokságát azután sem vette vissza, hogy január 21-én Kurszkba érkezett.[15] Hunyadvány alezredes harctudósítása mellett mindössze két, kifejezetten a 47/II. zászlóalj harctéri tevékenységére vonatkozó dokumentum került elő a Szabó Péter hadtörténésszel 2011-től közösen végzett többéves, alapos, széleskörű gyűjtőmunka során: Varga Ferenc Ottó tartalékos zászlósnak, a 47. gyalogezred I. zászlóalja géppuskás százada (majd annak feloszlátása után, 1942. szeptember 1-jétől a 47/II. zászlóalj) aknavető szakaszparancsnokának december 26-áig terjedő harctéri naplója,[16] valamint a Szántó Tibor őrmesternek, a 47/II. zászlóalj szakaszparancsnokának Rudkinónál, 1942. október 15-én végrehajtott vállalkozásáról több korabeli Zala megyei lapban is megjelent sajtótudósítás.[17]

Mindezen források mellett négy eddig publikált memoárban és egy (részben) kiadott harctudósításban található még érdemi adatok a csáktornyai alakulat harctéri tevékenységéről. A legtöbbet dr. Szabó Sándor tartalékos zászlósnak, a 47. gyalogezred ezredközvetlen aknavető század szakasz-, majd századparancsnokának visszaemlékezése tartalmazza,[18] míg Péchy György főhadnagynak, a 17. gyalogezred első ezred segédtisztjének visszaemlékezése a 47/II. zászlóalj tyimi áttörés alatti harcáról,[19] Somogyi Lajos tizedesnek, a 17. gyalogezred II. zászlóalj géppuskás százada tisztésének és Koszorú Imre tartalékos zászlósnak, a 17. gyalogezred III. zászlóalja géppuskás százada szakaszparancsnokának visszaemlékezése a csáktornyai alakulat ideiglenes védelmi vonalon folytatott harcáról őrzött meg egyes mozzanatokat.[20] A közel egykorú

hadiokmány, Martsa Sándor ezredesnek, a 47. gyalogezred parancsnokának utólag, 1943 júniusában szerkesztett harctudósítása a III. hadtest megerősítő csoportjának felállítása és tevékenysége kapcsán említi több helyütt a 47/II. zászlóalj egyes részeinek 1943. januári szerepét. [21]

Az eddig említett forrásokat közreadó köteteink megjelenését követően, a közelmúltban digitalizált megyei napilapok sorában tette közzé az Arcanum Adatbázis Kiadó a *Vas Népe* című szombathelyi újságot, melyben további publikálatlan, ám rendkívül fontos dokumentumok nyomára bukkantam a 47/II. zászlóalj történetéről. Némethy Mária, a lap újságírója 2000 januárjában megjelent cikkében a 47/II. zászlóalj felszerelésének a Dontól való visszavonulás során, 1943. január-februárban történt megsemmisüléséről 1943. április 15-én Kijev környékén felvett, és a csáktornyai alakulat egykori századparancsnoka, Tuba László volt főhadnagy által Szombathelyen megőrzött bizottsági jegyzőkönyvet mutatta be, [22] két évvel később, 2002 januárjában pedig Tuba László mindaddig ismeretlen, 1942. évi harctéri naplójából közölt hosszabb részleteket. [23] E sajtócikkek alapján Melega Miklós, a Magyar Nemzeti Levéltár Vas Vármegyei Levéltárának igazgatója szíves segítségével sikerült felvennem a kapcsolatot az időközben elhunyt Tuba László lányával, Hegedűsné Tuba Ágotával, aki készségesen bocsátotta rendelkezésemre az édesapja hagyatékában fennmaradt második világháborús relikviákat, és lehetővé tette azok feldolgozását.

Tuba László életrajza és katonai pályafutása

A református vallású Tuba László 1914. március 8-án született Szombathelyen, Tuba István MÁV mozdonyvezető és Zámbo Borbála fiaként. Szülővárosában végezte el az elemi iskola négy osztályát, majd 1924-től a szombathelyi állami fiú felső kereskedelmi iskolában tanult, s ott is érettségizett 1933-ban. Ezt követően magántisztviselő lett, 1934-től egy szombathelyi biztosító intézetnél gyakornokoskodott. [24]

Tényleges katonai szolgálatát 1936. október 4-én kezdte Nagykanizsán, a szombathelyi 3. honvéd vegyesdandárhoz tartozó „3/2. határőrkerületi parancsnok-helyettes” fedőnevű rejtett honvédségi alakulatnál, a m. kir. „Nagy Lajos király” 6. honvéd gyalogezrednél, ahol előbb a karpaszományos tisztviselő-iskolát, majd a karpaszományos emléklapos tisztviselő-iskolát végezte el. 1937. november 20-án karpaszományos határőr címzetes őrmesterré, 1937. december 13-án pedig karpaszományos őrmesterré, illetve címzetes zászlóssá léptették elő. 1937. május 21-étől a következő év májusáig géppuskás szakaszparancsnok volt a „3/2. határőrosztály” fedőnevű honvéd alakulatnál. 1938 májusától a 9. önálló gyalogdandár nagykanizsai 17/II. zászlóalja visszamaradó különítményének állományába tartozott zászlósként, s továbbra is szakaszparancsnok volt az alakulat géppuskás századánál.

Tuba László karpaszományos őrvezető portréja, Nagykanizsa, 1936/1937
(*Tuba László hagyatéka*)

[3]

Tuba László zászlós, a 17/II. zászlóalj géppuskás szakaszparancsnoka Nagykanizsán, 1939 júliusában
(*Tuba László hagyatéka*)

Ebben a beosztásában 1939. március-áprilisban részt vett a kárpátaljai bevonulásban és a szlovák-magyar fegyveres összetűzésben, az év augusztusától pedig segédtszti teendőket látott el a 17/II. zászlóalj parancsnoka mellett. Miután alakulatával 1940 szeptemberében részese volt az észak-erdélyi bevonulásnak, november 1-jével hadnagyi rendfokozattal került a m. kir. Honvédség hivatásos tiszti állományába. 1941 áprilisában szintén zászlóalj segédtsztként vett részt a délvidéki (muraközi) bevonulásban, ugyanazon év júliusában pedig az egyik puskásszázad parancsnoka lett a néhány hónappal korábban Csáktornyára áttelepült 17/II. zászlóaljnál.[25]

[4]

A 17/II. zászlóalj bevonulása az észak-erdélyi Gyalura, 1940. szeptember 11-én. Elöl vitéz Párdy Zoltán alezredes, zászlóaljparancsnok, mögötte balról Tuba László zászlós, zászlóalj segédtszti, jobbról Berekai Sándor zászlóaljkürtös
(Tuba László hagyatéka)

[5]

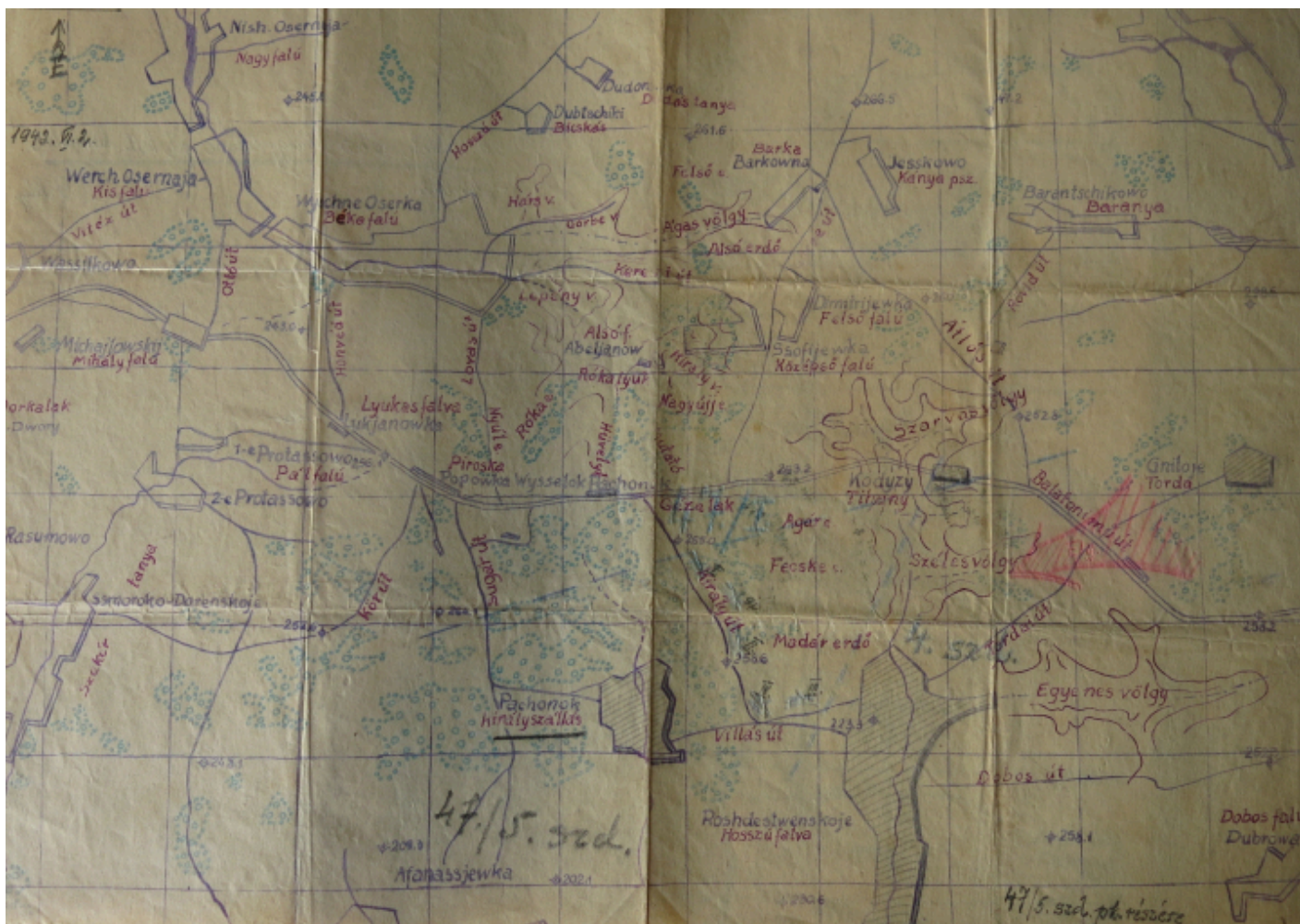
A hivatásos hadnaggyá kinevezett Tuba László Nagykanizsán, 1940. december 20-án
(*Tuba László hagyatéka*)

[6]

A 17/II. zászlóalj tisztjei vasárnapi kimenőn Csáktornyan, 1941 augusztusában. Jobbról az első (a padon ülve) Kaltróy Antal alezredes, zászlóaljparancsnok, balról a második Tuba László hadnagy, századparancsnok
(Tuba László hagyatéka)

1942 áprilisától 1943 áprilisának végéig harctéri szolgálatot látott el a keleti hadszíntéren, a magyar 2. hadsereg hadműveleti területén, az alakulata mozgósításával Csáktornyan felállított 47/II. zászlóalj 5. puskásszázadának parancsnokaként.[26] Századával részese volt 1942. május 30. és június 6. között a Kurszktól keletre húzódó ideiglenes védelmi vonalon vívott elhárító harcoknak és a június 28-ától július 2-áig tartó hadműveletnek, az úgynevezett tyimi áttörésnek, augusztus 8-ától 13-áig pedig részt vett a Kosztyenkinél létesített szovjet hídfő elleni küzdelemben.[27] E harcok során, az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért 1942. október 1-jén megkapta a Kormányzói Dicsérő Elismerés látható jelét képező Magyar Koronás Bronzérem kitüntetést (a Signum Laudist) a hadiszalag és a kardok egyidejű adományozása mellett,[28] s ugyanezen a napon hivatásos főhadnaggyá léptették elő.[29]

[7]

**Az oroszországi Páhonok település környékét ábrázoló térképvázlat távbeszélő fedőnevekkel 1942 májusából
(Tuba László hagyatéka)**

Miután október folyamán maláriában – a névszerinti veszteségkimutatás szerint Rudkinóban, 1942. október 17-én influenzában[30] – megbetegedett, előbb táborigénykórházban gyógykezelték, majd a hátszágba, a szombathelyi hadikórházba szállították. Felgyógyulását, illetve egészségügyi szabadságát követően 1943 áprilisában tért vissza bajtársaihoz a hadműveleti területre, amikor alakulatának a Dontól való gyötrelmes visszavonulást túlélő maradványai már a Kijev környéki újjászervezési területen voltak.[31] Hazatérését követően, 1943 májusától ismét századparancsnoki teendőket látott el Csáktornyan a 17/II. zászlóaljnál, ahonnan 1944 májusában a zalaegerszegi 17/III. zászlóaljhoz helyezték át puskásszázad parancsnoknak.[32]

[8]

**Tuba László főhadnagy (balról) a hazaszállításra várva egy Kijev környéki ukrán faluban,
1943. április 21-én
(Tuba László hagyatéka)**

A 17/7. század parancsnokaként 1944. június 20-ától ismét harctéri szolgálatot teljesített, immár a Kárpátok előterében, Sztaniszlau térségében.[33] Július 24-én aknavető gránátszilánktól megsebesült a jobb lába. Előbb a huszti kórházba vitték, majd kórházvonattal a nyíregyházi tábori kórházba szállították, ahonnan augusztus 5-én a szombathelyi 523-as hadikórházba helyezték át. Még lábadozó beteg volt, amikor 1944. augusztus 17-én Táplánszentkereszten házasságot kötött a római katolikus vallású Kuti Márta tanárnővel,[34] akitől később, 1946-tól kezdődően négy gyermeke (Péter, Judit, Pál és Ágota) született, de egyikük (Judit) egyéves korában meghalt.[35]

[9]

Tuba László főhadnagy esküvője Kuti Mártával, Táplánszentkereszten, 1944. augusztus 17-én. A naplóró mögött az öccse, Tuba István repülő főhadnagy, mellettük jobbra a húguk, Klára

(Tuba László hagyatéka)

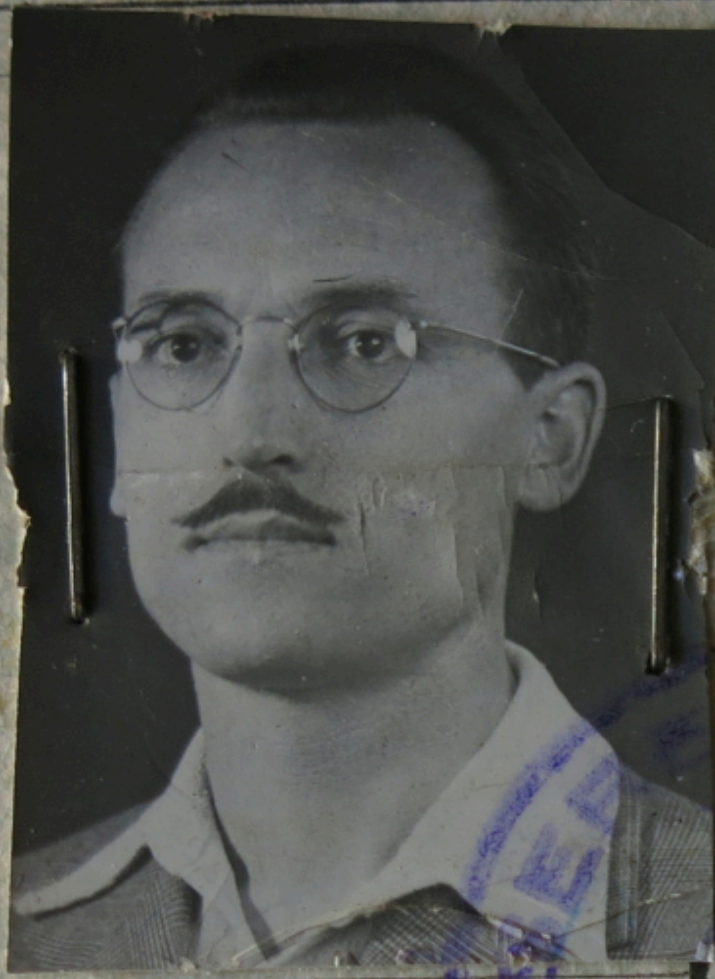
Miután Tuba Lászlót a felgyógyulását követően, 1944 szeptemberének közepén elbocsátották a kórházból, visszaindult a harctérre az alakulatához. Mivel azt időközben felszámolták, Husztról Ökörmezőre irányították, s ott 1944. október 6-án a 24. hadosztály alakulóban lévő kiképzőtáborának segédtszjtje lett.[36] A kiképzőtábor állománya 1945 áprilisáig a hadosztállyal együtt vonult vissza a Felvidéken át Morvaországig, ahol a seregtest harcoló része április 10-én átállt a szovjetekhez. A németek ezt követően lefegyverezték, majd védőállások építésére vették igénybe a kiképzőtábor megmaradt legénységét. Tuba László a háború befejezését követően, május 9-én hazaindult, ám a szovjetek május 13-án Bécsben társaival együtt feltartóztatták és hadifogságba vetették. Hadifogolyként előbb Bécsújhelyre, azután Sopronkőhida érintésével a sopronharpácsi gyűjtőtáborba vitték. Onnan június 7-én sikerült megszöknie, és két nap múlva hazaért Szombathelyre.[37]

Tuba Lászlót 1945. július 21-én igazolási eljárás alá vonta, és második világháború alatti tevékenységét 1945. augusztus 7-én igazolta is a szombathelyi 3. honvéd kerület igazoló

bizottsága.[38] Mint hivatásos főhadnagy már korábban, 1945. június 25-én szolgálatra jelentkezett Szombathelyen az új honvédségnél. Október 1-jéig beosztott tiszt volt a 3. honvéd kerület igazoló bizottságának titkárságánál, azután a 33. kiegészítő parancsnokság segédtisztje lett, 1946. február 9-én azonban létszámfölötti állományba helyezték.[39] Miután ugyanazon év szeptember 25-én elbocsátották a tényleges szolgálatból, a katonai rendfokozata hivatásos főhadnagyból tartalékos főhadnaggyra változott.[40]

Önéletrajzi adatai szerint 1946 márciusától a malomiparban, Sánta János szombathelyi molnárnál dolgozott segédként, majd szakmunkásként. 1947 júliusában a Szombathelyi Közellátási Felügyelőségénél nyert előbb cséplési ellenőri, azután malomellenőri beosztást. 1949 decemberétől 1951 januárjáig a szombathelyi Műszaki és Kerékpár (vagy Kisgép) Nagykereskedelmi Vállalat vezető könyvelője volt, onnan helyezték át a város Konfekció üzemébe, tervstatisztikusi beosztásba. Az üzem megszűnésével, 1953 márciusában került a Vas megyei Téglagyári Egyesüléshez statisztikusnak. Már vezető statisztikus volt a vállalatnál, amikor 1957 júniusában, egy, még a forradalom napjaiban támadt személyes konfliktus miatt elbocsátották állásából. Ezután rövid ideig a Szombathelyi Kertészeti Vállalatnál dolgozott segédmunkásként, majd 1957 júliusától a szombathelyi Ingatlankezelő Vállalatnál volt raktárvezető. 1958 januárjától a szombathelyi Szabad Nép Termelőszövetkezetnél, 1960-tól pedig a herényi városrészben működő Savaria Mezőgazdasági Termelőszövetkezetnél tevékenykedett könyvelőként.[41]

Tuba Lászlót 1958 tavaszán a munkahelyi pártbizottság 1957. november 22-ei és a Vas megyei kiegészítő parancsnokság 1958. január 2-ai javaslatára – a Belügyminisztérium ellenkező véleményével szemben – mondvacsinált ellenforradalmi szerepére hivatkozva megbízhatatlannak minősítették és a honvédelmi miniszter 0180/1958. számú rendelete alapján lefokozták, megfosztották főhadnagyi rendfokozatától; 1958. április 28-án kiállított új katonai igazolványában már honvédként szerepelt.[42] 1962 áprilisától a szombathelyi Savaria Tsz főkönyvelője volt Oladban, s 1975 áprilisában e beosztásából ment nyugdíjba.[43] Ezután több mint harminc esztendeig nyugdíjas főkönyvelőként élt Szombathelyen.

AA 81443

[Handwritten signature]
a hadköteles aláírása.

A honvéddé lefokozott Tuba László arcképe és aláírása az 1958-as katonai igazolványában (*Tuba László hagyatéka*)

Tuba László 1977-ben kapcsolatba került a Vas megyei Velemben működő, Péterfi László szobrászművész által irányított fafaragó közösséggel, s nyugdíjas éveinek örömszerző tevékenységévé vált a fafaragás.[44] Nemes faanyagokból készített, mívesen megmunkált használati tárgyai rendszeresen szerepeltek a különböző népművészeti bemutatókon. Faragványaival 1979-ben bronz-, 1981-ben aranyplakettet nyert a nyíregyházi országos népművészeti kiállításon,[45] 1990-ben pedig Szlovéniában elnyerte a „népművészet mestere” címet.[46] A szinte mindvégig aktív, tevékeny Tuba László életének 95. évében, 2008. április 25-én hunyt el a vasi megyeszékhelyen. Hamvait a szombathelyi Szalézi templom kriptájában, előző évben meghalt felesége mellett helyezték örök nyugalomra.[47]

Amikor a rendszerváltozást követően a Honvédelmi Minisztérium Rehabilitációs Bizottsága felülvizsgálta az egykori katonatisztek Kádár-rendszerben történt lefokozását, Tuba László is kérelemmel fordult a minisztériumhoz, melyben kérte főhadnagyi rendfokozatának visszaadását és – tekintettel több mint 10 éves szolgálatára – századossá való kinevezését.[48] 1992 májusában Tuba László is visszakapta tartalékos főhadnagyi rendfokozatát[49] (majd a szolgálati nyugdíj kivételével igénybe vehette a nyugállományú katonákat megillető egészségügyi és szociális jogosultságokat is),[50] a HM Rehabilitációs Bizottságának javaslatára pedig 1993 márciusában 25/1993. számú parancsában (nyugállományú tartalékos) századossá léptette elő a honvédelmi miniszter.[51] Saját érdemeire – leginkább a Kurszktól keletre fekvő ideiglenes védelmi vonalon 1942. május 30. és június 4-e között tanúsított bátorságára, illetve helytállására – való tekintettel ugyanabban az évben felvételt nyert a Vitézi Rendbe is.[52]

Tuba László hagyatéka: kéziratok és eredeti dokumentumok a katonai szolgálatáról

Tuba László 1990-től 1996-ig több gépelt kéziratot is készített katonai szolgálatának 1941 és 1945 közötti emlékei alapján.[53] Legnagyobb lélegzetű munkája az 1942. évi harctéri naplójának gépelt tisztázata, mely alapján később több, rövidebb kéziratot is szerkesztett: 1992-ben az „Emlékezés a m. kir. 9. hadosztályra” című hétoldalas írását, 1994. november 20-án az „1942. június 4. »Úr Napja«” című háromoldalas írását, a Millennium évében, 1995/1996-ban pedig az „Így kezdődött” című kilencoldalas munkáját. A Donnál, 1942 nyarán és őszén összegyűjtött szovjet, német és magyar röplapokról még 1991-ben állította össze a „Visszaemlékezés a bomlasztó röplapok eredetére és hatására” című kétoldalas írását.

Tuba László a későbbi, 1944–1945. évi harctéri szolgálatáról nem vezetett naplót, annak egyes mozzanatait viszont visszaemlékezésekben örökítette meg az 1990-es években. A „Visszaemlékezés Magyarország német megszállására...” című kétoldalas írását 1992-ben vetette papírra, s ugyanabban az évben készítette el a „Visszaemlékezésem az 1944. évi harctéri eseményeimre és az 1945. május 9-e, a háború befejezését követő hazatérésemre” című 11 oldalas kézirátát, melynek egyik példánya a Hadtörténelmi Levéltár Tanulmánygyűjteményében is megtalálható.[54] E visszaemlékezése alapján, Szombathelyen, 1992. május 14-én kelt levelében külön is felidézte egykori parancsnoka, Feledy József alezredes sopronhorpácsi hadifogoly gyűjtőtáborban, 1945. május 21-én történt halálának körülményeit, s levelének leglényegesebb részleteit a *Déli Hírlap* tette közzé 2000 júliusában.[55] 1945. május-júniusi hadifogságáról és megmeneküléséről 1993 márciusát követően – már nyugállományú századosként – készítette a „Jaj a legyőzötteknek!” című háromoldalas írását, s hagyatékában „Ahogy az Úr segített...” címmel fennmaradt még egy keltezetlen, kétoldalas kézirata is az 1944. évi katonai szolgálatáról. Részben szintén ennek és a hadifogolytáborból való szökésének, valamint korábbi, 1942. nyári harctéri szolgálatának egyes epizódjait idézte fel 1993 októberében a „Mozaikok harctéri naplóból” címet viselő kétoldalas írásában.

Tuba László, aki annak idején már Tsz-főkönyvelőként küldött olvasói levelet a *Vas Népe* című napilapba,[56] s 1995-ben arra figyelmeztette a lap olvasóit, hogy a legénységi állományú honvédeket ne titulálják bakának, mert ez a megszólítás gúnyos és megalázó,[57] 1999 júliusában szintén e lap hasábjain, „Világháborús emlékekből” címmel elevenítette fel az 1941. áprilisi muraközi bevonulással kapcsolatos (a 17/II. zászlóalj parancsnokának segédtisztjeként szerzett) emlékeit.[58] Az ő keleti hadszíntéren, 1942-ben összegyűjtött röplapjai és táborigényes újságjai is láthatóak voltak a Szombathelyen a doni áttörés 50. évfordulóján, 1993-ban rendezett kiállításon, s ezekről a ritka, becses relikviákról 1994 januárjában a *Vas Népe* is beszámolt.[59]

A harctéri röplapok mellett a magyar 2. hadsereg több jelentős hadiokmányának egykorú, hiteles másolata is fennmaradt Tuba László hagyatékában. Kiemelkedik ezek közül Jány Gusztáv vezérezredes, hadseregpáncsnok 1942. augusztus 14-ei, „Tapasztalatok a folyó védelmében” címet viselő titkos parancsának kézírásos másolata, Jány 1943. április 9-ei, 45. számú hadseregpáncsának gépelt másolata,[60] valamint a 3. honvéd gyalogezred parancsnokságának Narodicsiben, 1943. április 14-én kelt 6. számú ezredparancsnoksági tiszti parancsa (gépelt másolat), mely Jány 1943. április 10-ei, 24. számú hadsereg tiszti parancsát adta közre.

A 47/II. zászlóalj keleti hadszíntéren folytatott tevékenysége legfontosabb dokumentumának, Tuba László hadnagy 1942 áprilisának végétől 1942. szeptember 12-éig vezetett harctéri naplójának eredeti kézírata napjainkban sajnos már nem lelhető fel a naplóíró hagyatékában. Rendelkezésünkre áll viszont a napló mintegy 60 oldalas (kézírásos kiegészítésekkel és javításokkal ellátott) gépelt tisztázata, amit a szerző 1990/1991-ben vethetett papírra. (Erre utal a harctéri napló eredeti mellékleteinek Szombathelyen, 1991-ben keltezett jegyzéke.)[61] A napló a tavaszi mozgósítástól az őszi hadműveleti szünet, illetve a téli védelmi előkészületek kezdetéig hitelesen örökíti meg a csáktornyai alakulat, különösen a Tuba László által vezetett 47/5. puskásszázad történetét. Miközben értékes információkat tartalmaz a 47/II. zászlóalj számos tisztjének és legénységi állományú katonájának sorsáról, részletesen bemutatja az alakulatnak az ideiglenes védelmi vonalon, 1942 májusának végén és június elején vívott védelmi harcait, részvételét a június 28-ától július 2-áig tartó támadó hadműveletben, valamint az augusztus 8. és 13. között, Kosztyenki térségében dúló hídfőcsatában.

Az alábbiakban modernizálva, a mai helyesírás szabályainak megfelelően, pontosított, egységesített személy- és földrajzi nevekkel, a szövegben szereplő katonák és polgári személyek főbb életrajzi és katonai szolgálati adatait lábjegyzetekben közölve, valamint pontosító vagy értelmező, magyarázó jegyzetekkel ellátva – a 9. könnyű hadosztály 1942–1943. évi történetéről 2014-ben és 2017-ben megjelent, „Utóvédként a Donnán” című dokumentumköteteink kiegészítéseként – adom közre Tuba László 1942. évi harctéri naplóját. A napló függelékeként közlöm a 47/II. zászlóalj felszerelésének a Dontól való visszavonulás során, 1943. január-februárban történt megsemmisüléséről 1943. április 15-én, Kijev környékén felvett bizottsági jegyzőkönyvet, mely az egyik leghitelesebb dokumentuma a csáktornyai alakulat 1943. januári utóvédharcainak. Képmellékletként a naplóban is hivatkozott, Pahonok környékét ábrázoló, távbeszélő fedőnevekkel ellátott térképvázlatot adom közre, valamint a Tuba László hagyatékában fennmaradt, katonai szolgálatával kapcsolatos fényképekből közlök válogatást.

Tuba László hadnagy (a 47/II. zászlóalj 5. századának parancsnoka) harctéri naplója,

1942. április – 1942. szeptember 12.

Tuba László hagyatéka. Az eredeti harctéri napló Tuba László által legépelt és helyenként kézírással kiegészített változata.

Az 1942. év nyaratól az orosz harctéren harcoló 2. magyar hadseregből első lépésben a szombathelyi III. hadtest kezdi meg a mozgósítást április hónapban. 1942. április 17-én a 9. gyalogdandár mozgósít és 9. könnyű hadosztály néven alakul meg.[63] A mozgósítás során a békebeli ezred ikreződik, vagyis felállít még egy ezredet. Így a 17. hadilétszámú ezred mellett felállítja a 47. gyalogezredet is. A két ezred képezi a könnyű hadosztályt a hozzátartozó tüzérséggel, műszakiakkal, híradósokkal stb. Parancsnoka az ismeretlenből ide helyezett vitéz Ujlaky Jenő ezredes.[64]

A szervezésben szokásos hármastagozódás itt megváltozik. Eredetileg a hadosztályoknak három ezredből kellett volna felállniuk, helyette a két ezredből állók lettek a könnyű hadosztályok. Ennek a szervezésnek hátrányos voltát most még nem is sejtjük, a harctéren azonban rövidesen keservesen tapasztaljuk. A 17. ezred parancsnoka marad a békeidőbeni parancsnok, Kozderka Jenő[65] ezredes. A 47. ezred parancsnoka az újonnan ide helyezett vitéz Major Ottó[66] ezredes (Major altábornagy[67] öccse).

A 17/II. zászlóalj a mozgósítás idején Csáktornyán állomásozik. Parancsnoka Kaltróy Antal[68] alezredes, aki marad továbbra is az anyazászlóalj parancsnoka. A mozgósítás előtti időben a 17/5. század parancsnoka vagyok hadnagyi rendfokozattal. A 47/II. zászlóalj parancsnoka Hunyadváry József[69] őrnagy. Első világháborús tiszt, budapesti lakos, családos, szolgálaton kívüli állományból önként jelentkezik csapatszolgálatra.

A mozgósítás Kőszegen a honvédtiszti üdülőben – Ludovikát nem végzett tisztok részére – rendezett háromhónapos csapattiszti tanfolyamon ér. Az ikreződés során a 47/5. századparancsnoki beosztást kapom. Április első felében a harctérre vonuló századparancsnokok részére Várpalotán tájékoztatást tart Major altábornagy,[70] 1941-ben a gyorshadtest parancsnokaként szerzett oroszországi tapasztalatairól. (Elszállásolás rossz, étkezés zsúfolt helyen.) Megemlíti az ottani terepen való tájékozódás nehézségeit, az orosz gyalogság fegyvereit, amik tüzerőben meghaladják a mieinket. Hangsúlyozza az oroszok szívós ellenállását, partizán-tevékenységgel állandó számolást. Kitér a német hadseregparancsnokság viszonyára a magyar alakulatokhoz. A magyar deszkázott oldalú teherautókon szállított egységeknek olyan feladatot adott, mintha páncélozott járművek lennének. A német hadosztályok három ezredből állnak. A háromnapos tájékoztató, valamint a géppisztoly és páncélöklő lövészet nem lelkesítette a jelenlevőket, sőt.

A fölkészülés teljesebbé tétele végett megemlítem a századparancsnokok nevét:

4. század parancsnok: Babinszky László[71] főhadnagy,

6. század parancsnok: Gosztony Sándor[72] százados,

géppuskás század parancsnok: Dusnoki Gyula[73] hadnagy,

gh-főnök: Szávai József[74] tartalékos főhadnagy,

vonatparancsnok: György István[75] tartalékos zászlós.

A század április 21-ig az anyaszázad körletében szállásol el, az első világháború előtti időkben épült lovassági laktanyában. Szakaszparancsnokok: dr. Kenessey Zsigmond[76] tartalékos hadnagy, Rimanóczi Tibor[77] tartalékos hadnagy, Kunos György[78] zászlós, Stanczenberger József[79] hadapród őrmester. Szolgálatvezető: Töreki N.[80] őrmester.

22-én a legénység elszállásolása a Zrínyi-várban; kényelmes, jó elhelyezés. A lovak Fliszár[81] vendéglős és Vajda gyáros[82] istállóiban [vannak]. Az egyéni felszerelés új. Ami eddig még nem volt, az, hogy minden rajparancsnok német géppisztolyt kap, a század pedig két 5 cm-es átmérőjű gránátvetőt.[83]

A polgári lakosságtól bevonultatott lovak hidegvérű erős állatok,[84] a szekerek (országos járművek), lószerszámok rosszak, alapos javításra szorulnak. A század bognármunkája körülbelül 1.000 pengő, szíjgyártómunkája körülbelül 600 pengő, kovácsmunkája körülbelül 400 pengő, és több kisebb-nagyobb kiadás merült fel. A gazdasági hivatal a századparancsnok igazolására mindent kifizet.

A menetkészültség elérése után megkezdődik a kiképzés. Iskolalövészet, majd harcszerű egyes-, raj-, szakasz- és századlövészet. Pisztolylövés, kézigránátdobás. A harckiképzés hiányos, póttartalékosok, románok és ruszinok is vannak a legénység között. A tisztetek kiképzése is gyenge. A szakaszparancsnokok jól képzettek. Három egyetemes oltást, himlőoltást kap mindenki. Nehéz küzdelem a tetvesedés ellen, fürdési lehetőség nincsen. Elvonulásig az időjárás hideg, esős. Étkezés igen jó. A legénység hangulata nyomott.

30-án a község ünnepélyesen búcsúztat a Zrínyi-vár előtti téren. A zászlóaljnak rádiót ajándékoz.

Május 1.

20-[tól] 24 óráig vagonérozása az 5. és 6. századnak, mint a zászlóalj első szállítmányának. Az eredeti rakodási tervet, mint szállítmányparancsnoknak, [nekem] kell elkészítenem.[85] A B kocsi 2. osztályú, a C kocsi harmadosztályú kocsi. A G vagon fedett, az I nyitott vagon. A szállítmány 32 vasúti kocsija 10 tisztet, 378 [fő] legénységet, 48 lovat, 18 járművet, 2 mozgókonyhát, 4 kerékpárt [és] 8 taligát szállít. Van még a szerelvényen 7 fő vonatkísérő őrség és 2 számvivő.

Május 2.

Éjfél után egy óra két perckor elindul a szállítmány Csáktornyáról, hogy Nagykanizsa – Balaton déli partja – Székesfehérvár – Komárom érintésével Galántánál hagyja el az országot. Korábban lehetőség volt a hozzátartozóktól búcsúzkodásra, így a szerelvény indulása előtt már csak pár hozzátartozó várja meg az utolsó perceket. Szüleimtől egy levelezőlapon búcsúzom el; az volt az érzésem, hogy még viszontlátjuk egymást.

A rakodás befejezése után a 2. osztályú kocsi egyik fülkéjében szállásolom el magam legényemmel, a kővágóórsi Bárány Gyula[86] honvéddel. Az előző napok fáradságaitól bóbiskolva várom az indulás idejét és csak azután fekszem le.

Kanizsára érkezve megáll a vonatunk, és név szerint hívnak a pályaudvar-parancsnokhoz, aki Klapper Erzsébet[87] kanizsai ismerősöm kérésére forralt borral kínál meg. A mély álomból ébredés után a forralt bor nagyon ízlik, de lehangoltságomon változtatni nem tud.

Az időjárás napsütéses tavaszi időre fordul már a reggeli órákban.

Május 3.

Galántán a határt 10 órakor hagyjuk el, és Trencsénen – Zsolnán áthaladva 21 órakor a Jablonkai-hágón át a történelmi Magyarország, illetve a mostani Szlovákia határát. Szívélyesen fogadnak, csak kiszállni nem szabad egy-egy megállás alkalmával.[88] Utunk környékén pezsdülő gazdasági életet, jólétet, rendet látunk. A vidék festőin szép. Az idő borúsra változik, de kellemes. Zsolnán látjuk a háború első nyomát, egy 2. osztályú vasúti kocsi légnyomástól betört ablakait. Pengőnket átváltjuk márkára 1,64 pengő arányban. Pénzünkért nem tudunk semmit sem vásárolni, mert nincs mit. Német vasutasoktól halljuk, hogy Orelbe megyünk.

Május 4.

A megszállott Lengyelországban egyhangú, unalmas – fenyvessel borított – a táj. A háború pusztításait magán viseli. Az emberek lerongyolódottak, kiéhezettek, mindenütt kenyeret kérnek. Németellenes propagandát fejtenek ki. Szomorú állapotot nyújt minden. Ma találkozunk először német sebesültszállító vonattal, sebesültekkel megrakva. Szerelvényünk rövid megállással – vízfelvétel céljából – gyorsan szállít bennünket. Lőszerkiosztás még csak ma történik meg. Vajon miért csak ma? Április 4-e óta tart ezen a vonalon a szállítás, minden állomás szemetes és piszkos. Az idő téliesre fordult és havazik. Jó szolgálatot tesz a legénységi vagonokban lévő kályha.

Találkozunk internált zsidókat szállító német 3. osztályú régi kocsikból álló szerelvényvel, Kelet-Lengyelország végcélal. A már többnapos ülő helyzetbeni szállítása öregeknek, gyerekeknek embertelen kínzását jelenti. Minden fülkében öreg német fegyveres katona őrködik.

20 óra 30 perckor elhagyjuk Radom városát. Vacsoraosztás még nincs, kevés a megállás. Feltűnő a német vasutasok precízisége, mert ha egy megállásnál 30 percet mondanak a tartózkodásra, akkor az egy perccel sem több, sem kevesebb. A németek mindenütt hatalmas vasúti átépítést hajtanak végre.

Május 5.

Időnk szép napos, de hideg. Ma már látunk német katonasírokat nyírfakereszttel, tetején rohamsisakkal. Feltűnnek a harcok nyomai, vasúti kocsik roncsai.

8 óra 45 perckor érünk Bresztbe,^[89] volt lengyel határállomásra. Fehéroroszországban Minszk felé halad vonatunk. Gyakran láthatók már német és orosz nehézfegyverek roncsai összegyűjtve az állomások közelében, feldolgozáshoz elszállításra várva. A lovakat félóránként jártatjuk a többnapos állás után. Egy elhullott lovat a vasút mellé kiteszünk; valószínű felfűvődött. A nagyobb állomásokat és hidakat erős légvédelem őrzi.

Május 6.

Havas, hideg az idő. 11 óra 30 perckor szállítmányunk elhagyja Minszket. Mindenütt láthatók a bombázások nyomai. Leégett épületek, nyomorúságot keltő munkás faházak. Hatalmas gyárváros. Az úton állandóan cigarettát kérnek a németek, az oroszok kenyeret. A napi cigarettaadag 3–5 darab. A sütőoszloptól ötnapi kenyéradagot vételezünk fel. Minszket három nappal előbb bombázták az oroszok. A görögök egyik szállítmányából két vagon a töltés mellett hever. Szállítmányunk légvédelmét századonként két-két, légvédelmi tüzelőállásba helyezett golyószóró látja el. Csak a semminél több az ellenséges vadászgépek tűzerejével szemben.

Ma veszek át 118,50 pengő hadipótdíjat és 29 pengő ruházati és felszerelési kártalanítási díjat június 1-ig. A legénység hangulata jó, összehasonlítva az itt látottak és az otthoni állapotok közötti különbségtől. Sehol nyoma nincsen már az orosz széles nyomtávú sínpáraknak, a németek már mind átépítették. A nagyvárosok tövében lévő munkásnegyedekben a házak nincsenek bekerítve, csak tér- és távközzel épülnek, nincs mit féltetniük. Többemeletes házak és mellette alacsony viskók váltakoznak az utcákban.

Május 7.

Éjszaka esik az eső. Zslobinban tizenegy órát áll szerelvényünk öt más szerelvényvel együtt. 10 órakor indulunk Zslobinból. 11 óra 30 perckor megyünk át a Dnyeper-hídon. Nagy utcai harcok nyomai mindenütt. Széles, nagy folyó, a közúti híd felrobbantva. Két parasztház belsejét néztem meg; rendetlenség mindenütt, csak a vendégszobájuk rendes. A fehérorosz első benyomásra értelmes embertípus hatását váltja ki, a gyerekek éles eszűek, életrevalók. A szarvasmarha, ló kevés, így a földek csak itt-ott műveltek. A gépeket, amelyekkel Sztálin^[90] a kolhozban dolgoztatott, elvitték keletre.

Gomelt 14 óra 30 perckor érjük el. Az idő hideg, szeles. A légénység hangulata jó. Éjjel a sok szerelvény miatt kilenc órát várunk. A vasutat hosszú-hosszú kilométereken kétoldalt 8–10 m magas fenyőfa szegélyezi, a kilátást eltakarja.

Május 8.

Orelba 17 óra 30 perckor érkezünk esős, hideg időben. Oreltől kirakodási helyünkig már csak 140 km-re vagyunk. Erre már minden állomást tábori erődítések védnek a partizántámadások ellen. A talaj homokos, minden kis mélyedés tele [van] vízzel. Több helyen hófoltok. A hatalmas tarlók még szántatlanok. A németek nagy mennyiségű mezőgazdasági gépeket szállítanak a termelés megindításához. Nagy anyaggyűjtés és hazaszállítás látható minden állomáson (kocsik, szánok, vasak). Egy órai vacsora kiosztása után indulunk Kurszkba. Orelban már magyar gépágyúk is vannak légvédelmi tüzelőállásban.

Május 9.

Szép napos, meleg időnk van. Találkozunk szlovák vasútépítő katonákkal. A fekete-föld vidéke már nem annyira vizes és erdős, mint Fehéroroszorszáé.

13 óra 20 perckor megérkezünk Kurszkba. Útközben 12 óra 15 perckor Kurszk feletti repülőtémadást láttunk. Négy gép akarja bombázni a várost, de csak egynek sikerül az erős légvédelem miatt.

Kirakás Kurszktól délre 15 km-re Riskovo községben 17 óra 15 perctől 18 óra 30 percig. 21 óra 30 perctől egész éjjel menet az elhelyezési körletbe.

Május 10.

Kurszktól átvonulásunk idején orosz légitámadás éri. A 150.000 lakosú város teljesen romban van. Sok szép négy-ötemeletes palotái lehettek. Kurszkon átvonulva a sötét városban az utat német motorkerékpáros mutatja, aki saroktól-sarokig gyengefényű elemlámpával irányít. Sokáig megyünk a széles főúton, ököl nagyságú folyami kavicsal szilárdan megépített úttesten, ami rendkívül fárasztó.

Az út a kilencnapos utazás után embernek és lónak nagyon fárasztó. A lovak a süppedős talajon nem bírják a nagyon terhelt kocsikat, az embereknek kell segíteni. Az utak talaj-utak, köves út csak a városban van.

Körülbelül 38 km-es menet után, 15 órakor érkezik meg a szálláshelyére a század Kurszktól északra, Bolovujevo[91] kolhozba. A nép a szállásunknál – de máshol is – nagyon szegény. Házuk, ruházatuk, testük nagyon piszkos. Étkezésük nagyon egyszerű.

A század elszállásolása jó, a lovak fedél alatt [vannak]. Tisztek öten egy szobában szalmán, de ez itt fejedelmi elhelyezésnek számít. Vezényelünk azonnal 6 főt páncéltörő kiképzésre a németekhez, a főszakácsot három napra Kurszkba, német ételek főzéséhez átképzésre. Német préselt kenyeret kapunk már.

Május 11.

Az idő kellemes, napos. Általános tisztálkodás, mosás, pihenő. Szállásőrség megszervezése.

16 óra 45 perckor megérkezik a zászlóaljparancsnokság a vonattal. Ők is sokat kínlódnak.

4 órakor Puskovába[92] elküldök öt járművet az otthagytott élelmiszerért, de csak 12-én 4 órakor érkeznek vissza. A kirakodót egy orosz bombázó és négy Rata[93] támadja. Véletlenül múlik, hogy ott nem maradnak. Röpcédulákat is szórnak, mellékelek.[94]

Majdnem minden parasztházban találunk nagyméretű fikuszt; talán nemzeti növényük. Falun minden házban van ikon (Jézus-, Szent Mihály- stb. képpel), a nép vallásos. Az élelmiszerhiány igen nagy; látok kissé vastagon gyúrt, csirizes, szurkos-fekete lángost. A földben maradt tavalyi burgonyákat szedik ki és használják fel. A szántóföldet ássák állatok hiányában. Látok emberek húzta ekét és boronát. A föld jó, csak a megműveléséhez eszköz és hozzáértés kellene. Ivóvízre alkalmas kút kevés van, ebben az időben a kutak falán még vastagon [áll] a jégréteg. Vízelvezetés semerre nincsen. Tüzelésre kevés a fa, ezért szalmát, trágyát használnak. A falvak védelmét lövészgödrökkel minden irányba ellátják. A parasztnak két pár lovat engedélyezek szántani.

A század vacsora nélkül fekszik le, mert a felvételező az élelemmel időre nem érkezik meg.

Május 12.

Testápolás, szerelvény-, ruházat tisztogatás. Lóápolás, kocsijavítás, általános pihenő. Tiszti gyűlésen tudjuk meg, hogy a 9. német hadosztályt[95] váltjuk fel, és pár nap múlva védőállásba megyünk Kurszktól délre. Az idő szép napsütéses és meleg. Az étkezés jó és bőséges, a legénység hízik.

A lovak a hosszú menet alatt leromlanak. Vízet csak forralva ihat az ember. Nappal rejtett a mozgás, ellenséges repülőfelderítés miatt, 20 órakor takarodó. Éjjel hallható Kurszk bombázása.

Május 13.

Az idő szeles. Egész nap foglalkozás, kocsijavítás, lópihenő. A legénység hajának rövidre, illetve kopaszra nyírása. Gyengélkedő négy fő, egy ló. A hangulat jó. A védelemről szerzett német tapasztalatok ismertetése a szakaszparancsnokokkal. Ma is szántunk a lakosságunknak.

Május 14.

Áldozócsütörtök. 8 órától katolikus és protestáns tábori istentisztelet közös gyónással és úrvacsoraosztással.

10 órától 13 óráig tiszti gyűlés, a menet és a védőállás elfoglalásának részletes ismertetése. Délután pihenő. Harmonika hangjai mellett a legénység táncol az orosz lányokkal 20 óra 30 percig.

16 órától a szakaszok szabályos málházása. Időjárás napos, szeles. A legénységen a zárt rend, fegyelmező gyakorlatok hiánya a fegyelem lazulásán meglátszik. Az első hazai postám megérkezik. Kurszktól este erősen bombázzák az oroszok. Délután szántunk még. A német átképzésen lévő szakács bevonul és jelenti, hogy minden szárított és konzerv dolog lesz és zsírtalan. Helyébe vezényelek másikat.

Május 15.

Egész nap foglalkozás: jelentkezés harcban, kiképzés alatt, ór eligazítása ismertető jelek nélkül és jelekkel. A II. szakaszparancsnok és egy honvéd influenzával, illetve tüdőgyulladással a kurszki kórházba megy. Gyengélkedő négy honvéd.

Megérkezik a géppuskás század és elszállásol. A zászlóaljparancsnok két szakaszparancsnokomat (szállítmány ügyeletes tiszt, napostiszt) kihallgatásra rendeli kisebb

szolgálati mulasztások miatt.

Május 16.

A századparancsnokok részére (hadseregen belül) német páncéltörő támadást és elhárítást mutatnak be egész nap. Helye a keleti határtól 6 km-re. Meleg, poros az idő. A németek egytálétellel és feketével vendégelnek meg ebédre, zenekar szórakoztat. Előadás után különböző páncéltörő ágyúkkal egy zsákmányolt orosz harckocsira lönek – elég gyengén –, majd német könnyű harckocsik lövik. Páncéltörő romboló rajok munkáját mutatják be (1 parancsnok + 6 fő, 2 ködgránát, 2 fedező géppisztollyal, 4 robbantós, 1 tányérakna, 1 golyószórós robbanóanyaggal, mindenkinél 3–3 ködgránát.) Vakítás, megállítás, megsemmisítés. Délután orosz támadás harckocsikkal; a gyalogságot a harckocsitól elválasztani tűzzel.

Szálláshelyét kocsink 13 órakor, a század 20 órakor hagyja el. Kurszkgig menetel 16 km-t az új védőálláshoz, közben repülőátadás fenyeget.

Május 17.

Megérkezés Kurszgba 2 óra 30 perckor. Szállás sátorban.

Ébresztő 11 órakor, ebéd 2 órakor. Pihenő, napozás, tisztálkodás.

Indulás 19 órakor ütközetmenetben Dolge Riskovóba, a védőkörletbe 8 km-re. Útközben ezredparancs érkezik: elszállásolás nem Riskovóban, hanem 8 km-re tovább, Katovesben. Itt azonban a 47/I. zászlóalj szállásolt el. Tovább menet Vorosovóba. Itt szálláscsinálók nélkül, a házak mellett sátorban szállásolunk; piszkos, trágyás minden udvar. Az erős szél a homokot hordja; afrikai állapotok [vannak]. Itt már kiütözik az ezredkötelékbeni vezetés hiánya, a gyakorlatlanság.

Május 18.

Pihenő, tisztálkodás. Előkészület az esti menethez. Az idő meleg.

16 óra 30 perctől menet 3–5-ös csoportokban a légi felderítés megnehezítése végett. Itt találkozom szombathelyi híradósokkal.[96] Menetcél a 14 km-re fekvő Ivanovka falu. Az út jó. Míg az előző napi menet embert, lovat nagyon kifárasztott, addig a mai menet kényelmesebb. Útközben Koós Kálmán[97] hadtest élelmezési hadnagy sisakom cukorkával megtölti, legénységnek szétosztom.

Errefelé az anyaggyűjtés hiánya miatt az autók, vontatók, egyéb vasak tömege hever az út mentén szanaszéjjel.

Elszállásolás sátorban, tiszta gyepen, pormentes. Míg előző éjjel a lovak a szabadban [voltak], itt fedél alá kerülnek. Az étkezés jó, vacsorára még fekete[kávé] is jut. Reggelihez 17-étől rajonként még egy kg-os húskonzerv is jár. Ivóvíz helyett tea kiosztása naponta egyszer.

A nappali menethez a posztóruha már nagyon meleg. A kocsik az úton nagyon terheltek, a kerekek törnek, szerszámok szakadnak. A lovak 18-áig dupla adag zabot kapnak.

Minden éjjel az orosz repülő nagy magasságban világító rakétákat (Sztálin-gyertyát)[98] dobnak a bombázandó vagy felderítendő terület fölé. A rakéta lefelé ereszkedve egyre jobban világítja meg a terepet. A német légelhárítók valóságos tűzijátékot rendeznek a világító légvédelmi lövedékeikkel és reflektorokkal.

Május 19.

Szép napos az idő, az elhelyezés jó. Tisztálkodás, előkészület az esti menethez.

20 órától indulás kisebb csoportokban a 20-km-re lévő Pahonok délre. Repülőgépek többször elszállnak a falu felett. Századparancsnokok és szállásosnokok tehergépkocsin előre megyünk Pahonokba. A század leendő védőkörletét futólag szemrevételezem az alkonyati megvilágításban. A század 24 órakor érkezik be. Éjszakai pihenő a völgyben elterülő falun túli, 6–800 m hosszú domboldalon [lévő] út melletti bokrok alatt.

Május 20.

Ivanovkát bombázzák az oroszok, azt hiszik, még ott vagyunk.

A védővonalat egy német hadnagytól veszem át, kiterjedése 2 km. Nagyon nagynak találom. Kis részben van kiépítve. A körletet védő német század 1941–42 telén kemény harcot vívott az oroszokkal. A hó olvadása után többfelé látni a szemben lévő domboldalon fehér foltokat, hóköpenyes orosz hullákat. A körletbe betört és elesett orosz hullákat a fagyos földre eltemetni nem tudták, a falu szélén félig lerombolt kápolna pincéjében máglyában rakták el, és közlésük szerint lesózták. A német század létszáma most becslésem szerint két szakaszra tehető. Kivonás után feltöltik és felszerelik a századot, illetve az egész német egységet, és a tavaszi harcokhoz bevetik. Hogy hol, azt nem tudom meg. A szimpatikus német fiatal hadnagy közli, hogy ahol az oroszok egyszer vereséget szenvedtek, ott újból már nem támadnak.

Délelőtt a szakaszparancsnokokkal az állást szemrevételezem, délután folytatjuk. A téli harcokhoz földből gerendákkal körülvelt magasított tüzelőállásokat építettek a tűzgépek (villámgéppuskák)[99] részére, jó kilövással.

A védőkörlet balszárnya dombtetőn húzódik, előtte pár száz méterre száraz napraforgószárral fedett szántó, amely jobbra nyílt szántóval folytatódik. A domb tetején a harcok előtt fából épített szélmalom állott. A németek lerombolták, részben az ellenség pontos helymegjelölésének megnehezítése céljából, részben a faanyag felhasználása végett. Itt jelöltem ki később a figyelőállásomat, futóárok kiépítésével.

Védőkörletem balszárnya csatlakozik a 17/II. zászlóaljhoz, az oroszok felé erdősávval, le a völgyig. Az erdősáv és a napraforgószáras tábla között körülbelül 100 m széles füves terület. Jobbszárnyamhoz a 47/6. század csatlakozik.

Szállásom a falu legvégső háza, amelyben a német hadnagy is lakott a szolgálatvezetőjével. Szegényes szoba-konyhás faház, a védővonalától körülbelül 500 m-re. A mozgókonyha is ebben a vonalban van az út másik oldalán, fáktól rejtve, a századtörzsszel együtt. A védővonalától hátrafelé körülbelül 100 m-re, a faluból felvezető széles út kivételével, erdő és fás terület terül el.

A terep a feladat ellátására részben kedvező, részben nem. Kedvező, mert rejtve megközelíthető, kedvezőtlen, mert az előterep részben beláthatatlan, a védővonal megközelítésére alkalmas. Az előterep letarolása nehéz, mert a németek aknát raktak le. Nappal a belátható területen nehéz a mozgás, mert az orosz ötös csoporton felül aknavetővel, gyalogsági löveggel, „csinn-bumm”-mal[100] lő. Éjjel is sok a lövöldözés.

Délelőtt a legénység pihen, délután tisztálkodás, szerelvénytisztogatás, este a szakaszok védőkörleteikbe mennek. Először látok orosz katonát körülbelül 2 km-re.

Május 21.

Délelőtt a szakaszparancsnokokkal ismét szemrevételezünk, délután a szakaszparancsnokok a rajparancsnokokkal, irányzókkal. Délután a német őrnagy zászlóaljparancsnokkal és

Gazdámmal[101] járjuk végig a területet. A védőkörletnek mélysége nincsen, tartaléka nincsen; tartalék százada máshol harcol. A németek a mostani szolgálatot víkendezésnek tartják.

Az idő meleg, így az erdőben lévő hullákat szag után kutatjuk fel és földdel temetjük be. Az éjszakai szolgálat mindenkinek szokatlan. Nappal a repülőfelderítés elleni rejtett mozgást a legénység nem veszi figyelembe.

Megerősítenek 8 géppuskával, 3 gránátvetővel, 1 aknavető és 1 páncéltörő ágyús szakasszal, 10 cm-es rejtett löveggel.[102]

Május 22.

Ezredparancsnok úr[103] érkezését várom 8 órától 11 óráig; nem jön.

A tüzelőállásokat szemrevételezem, a tűzgépek kilövését vizsgálom. A munka sok: új állások építése, a futóárkok mélyítése, a kihányt föld elterítése, a szolgálat megszervezése. Zászlóaljparancsnok úr ideges; [ilyen az] alaptermészete. A felelősségtől mindenki fél, de határozott parancsot senki nem ad a védőállás mikénti kiépítésére. A kiképzés hiánya jelentkezik.

Egy hete már sátorban alszom, a hajnalok nagyon hidegek. A német élelmezés gyenge és egyhangúan kevés, egytálétel. A déli védőszárnyon naponta szöknek át orosz katonák. Elbeszélik, hogy öt napja már nem kaptak semmi ételmezt, sóskát és növényi hagymát esznek. A tábori posta egy hete szünetel, gyengén működik. A kintinban semmit nem lehet kapni. Hazulról négy hét óta posta nem jön. A védőállás nagy része ellenségtől belátható, így csak éjjel építhető.

13 órától átadják a németek az egész védelmet.

Az első éjszaka kint voltam, hajnalban a járőrrel az előterepet jártuk. A légitvékenység élénk. A zászlóaljparancsnok kifogásolja, hogy a váratlan időben érkező ezredparancsnokot helyettem csak egy tiszt fogadja jelentkezésével. Ezredparancsnok úr is ideges. Sajnos, nem tesznek különbséget a gyakorlótéri viselkedésük és a harctéri között. Idegességük nem alaptalan, mert az ezred[104] akkora feladatot kapott a két ezredre esően, amit a németek három ezreddel látnak el. Ezen a bajon a németek sem tudnak már segíteni. Szalagszerű védelem, tartalék nélkül.

Május 23.

Délelőtt az állások javítása, a szakaszok védelmi feladatainak ismertetése.

19 órakor készülség elrendelése, 22 órakor lefújva. Később riadó azzal a közléssel, hogy éjjel ellenséges támadás várható. Semmi nem volt, csak fejetlen lövöldözés; talán ellenséges járőr lehetett. Koromsötét, esős éjszaka. A szakaszparancsnokok nem tartják kezükben az egységüket, hogy cél nélkül tüzelnek. [Egy] tüzér őrzetöt kiköttetek 2 órára, mert a főellenállási vonal mögött a levegőbe lő.

Május 24.

Piros pünkösd napja. Az idő szép és meleg, de a föld egy ásonyomnyira még mindig fagyos. Ma mennek el a németek véglegesen.

Egész éjjel, reggel 6 óráig az állásokat járom. Szép holdvilágos éjszaka van. Zászlóaljparancsra ismét riadóztatok, bár a gyalogság nem tüzel, csak a tüzérosztály[105] ad 23 óra 30 perctől erős bénító tüzet hajnali 3 óráig. Mennyei szép harctéri zene az éjjeli csendben. A szolgálat túl sok, kevés a pihenő. Negyedik napja 3–4 órát alszom, két utolsó nap semmit.

A védőállást a déli órákban két orosz katona közelíti meg az erdő szegélyén előre lopódzva. 14 órakor hat aknagránáttal lőjük őket, de csak kettő robban; közel csapódnak, de kárt nem okoznak. A déli szomszédnál 3 fő aknára megy.

Május 25.

Délelőtt általános pihenő, délután a legénység fedett helyen dolgozik, az állásokat járom. Szép idő van. Sötétedéstől hajnalig az állásokat járom holdvilág mellett. 50 %-os a készülség.

A 9/5. tüzérüteg parancsnok[106] a szállásomból próbál kiszorítani századosi rendfokozatára való tekintettel. Maradok.

Május 26.

A szakaszoknál a munkálatokat ellenőrzöm, az előterepet figyelem. Délután zászlóaljparancsnok úr az állásokat megszemléli; ennek során a hiányosság pótlására a tartalék szakasz két raját a védővonal sűrítésére rendelem.

Északi szomszédomnál, Fülöp[107] hadnagynál – a 17/5. század parancsnokánál – tájékozódás céljából látogatást teszek. Ikreződés előtt szakaszparancsnokom [volt].

Első éjszaka, hogy készülség nincsen. Északi szomszédomnál két fő aknára megy. Ezek a taposóaknák alkalmasak a közelben lévők harcképtelenné tételére. Az oroszok előszeretettel telepítik sokfelé.

Május 27.

Délelőtt harcálláspontot szemrevételezek részemre.

13 órakor vitéz Jány Gusztáv[108] vezérőrnagy úr, a 2. hadsereg parancsnoka érkezik a század védőkörletébe. Jelentkezem; rövid tájékozódás után elmegy. Kegyelmes úr az embereket megdicséri.

Délután esős időnk van. A hivatalos iratokat rendezem. Az étkezés kevés és gyenge az egész napos földmunka mellett és az éjszakai sok szolgálathoz viszonyítva.

Este szigorú készülség és az éjjeli munka folyik tovább. [Egy] szlovák nemzetiségű honvédet egy órára kiköttetek, mert alkonyatkor golyószóróval cél nélkül – kioktatás ellenére – tüzelt.

Május 28.

Az idő szép és napos. 7 óra 30 perckor látok először itt magyar felségjelű repülő; ellenség felől jön, felderített.

8 óra 30 perctől ezredes urat[109] várom 12 óra 30 percig a védőállás balszárnyán, és jön közepén. Ellenséges bombázó az északi szomszédomra négy bombát dob.

Délután távcsövön át figyelem az előttünk lévő terepet. Több helyen élénk a mozgás, fészkeket állapítok meg. Aknavetővel lövetek egy géppuskás fészket.

20 órakor jelentik, hogy [ellenséges] gépvontatású üteget visznek állásba. Tüzér[üteg]ünk nem tüzel rá.

Május 29.

Mozgalmasan kezdődik a hajnal, erős légi tevékenységgel. Szokatlan, hogy itt már éjfél után egy órával kezd világosodni. A századtörzs területére három bomba hullik. Egy lovat szilánk ér.

Két óra 30 perctől a zászlóaljparancsnokkal a védőkörletet járjuk. Három órakor géppuskatüzet kapunk; sebesülés – hála Isten – nem történt. [Egy] ellenséges fészket géppuskával és aknavetővel tűz alá veszünk.

14 órakor tüzérségi lövedékek csapódnak be szállásom körül. A házban tartózkodom, remegnek a falak.

15 óra 15 perctől 30 percig nyolc bombázó a század védőkörletére 17 bombát dob, géppuskáz.

[Az ellenség] 15 óra 30 perctől 16 óra 15 percig aknavetővel lövi az első szakaszt, 17 óra 30 perctől tüzérségi becsapódások érik a második szakaszt. Szigorú készség van, nyilvánvalóvá vált, hogy támadás készül éjjel, vagy hajnalban.

Az éjszakát a védővonaltól körülbelül 100–150 m-re lévő erdő szélén, sátorban töltöm. Sátortársam a távbeszélő állomást kezelő honvéd. Alvás nincs a szorongás miatt, csak bóbiskolás, mert a távbeszélő állomások is gyakran beszélnek egymással. Parancsom, hogy azonnal ébresszen, ha támadást jelentenek. Fekvés teljes felszereléssel, csak a derékszíj van kiengedve kissé lazábbra.

Május 30. – június 1.

A naplófeljegyzések hiányoznak. Visszaemlékezésem szerint az előző napi események ismétlődnek.[110]

Június 2.

Távbeszélőn a helymegjelölések fedőneves közléséhez a mellékelt vázlatot[111] adja ki a zászlóaljparancsnokság. Ezután távbeszélőben az oroszokat „Iván” néven említjük.

Június 3.

Vihar előtti szélcsend a napok óta észlelhető orosz támadás előkészítése előtt.

[A napló 1942. május 30. és június 3. közötti részének későbbi, utólagos kiegészítése, visszaemlékezés alapján:]

Május 30.

Egész éjjel a védőállásban vagyok, a nehézpuskás fészekben, amely az első vonalban van a jobb kilövés céljából. Éjfél körül támadást várok. Nagyon hideg az éjszaka és harmatos. Orosz repülő bombázzák és géppuskázzák a zászlóalj védőállásait, így bennünket is és a századvonat[112] telephelyét is. Két honvédem szilánkot kap a combján és a karján.[113] Kórházba kerülnek. Egy géppuskás ló is szilánkot kap. Szállásom ablakát, amely a védőállástól körülbelül 3–400 m-re van a falu szélén, kiveri a légnyomás. Valószínű átszivárgó partizánok tájékoztatták a század elhelyezéséről az oroszokat, sőt a század lovainak legeltetéséből és a legénység nyílt mozgásából a valóságnál nagyobb erőt véltek, mint ami a valóság volt. Az ismételt repülő bombázások miatt a századvonatot hátrább rendelem 5 km-re az erdőbe. A mozgókonyha, konyha-kocsi és a két hátszó maradnak. A távbeszélő az erős tüzérségi tűz miatt kétszer áttelepül védettebb helyre. Hála

Isten, nálam eddig komolyabb baj nincsen. A legénység hangulata jó, várja már az orosz, hogy lássa.

Hajnalban zászlóaljunk déli védőkörletében támadja nagy erővel az orosz a 4. századot, és tőle jobbra a 6. könnyű hadosztályt. A század előretolt állását reggel 7 óra körül elfoglalja, annak ellenére, hogy egy szakasz támadásba ment át, de vissza kellett fordulnia tüztámogatás hiánya miatt. A zászlóalj tartalék század két szakaszát is bevetik – előbb lerakják a hordkészüléket (borjút) [114] –, de támadása elakad. A századparancsnok, Gosztony Sándor százados aknaszilánktól súlyosan megsebesül és meghal.

Az orosz sok aknavetővel támad, és mind be van löve. Ebben van a tűzfölényük titka. A tartalék 6. századot 5 km-ről vonják előre rohanó ütemben, így fáradtan indul támadásba. Tüzérség támogatja, de néha hosszabbat lő. Valószínű, a tűzérfigyelő nincsen a századparancsnok közelében, hogy rádión a tüzet vezetni tudja. Kemény harc folyik.

Négy orosz bombázó 10 óra körül bombáz és géppuskáz. A 6. hadosztálynál 50 %-os a veszteség, a 4. és 6. századnál is nagy. A védőállásba azonban sehol betörni nem tud az orosz, mert már gyülekezésben szétveri a tüzérség tüze.

A harc 11 órától viharos záporosóben folyik tovább egész nap. Éjfél előtt kis harcszünet, de hajnalban kezdődik újból. Mindenki és minden átázva és sáros, de a muszka támad, hajtják őket a komisszárok.[115]

Este közlik, hogy a 17. gyalogezredtől egy tartalék zászlóalj repülő támogatással ellentámadást hajt végre az elfoglalt előretolt állás visszafoglalására. Az árkász szakaszparancsnok[116] jön és jelenti, hogy az éjjel védőkörletünk előtt aknát telepítenek.

Május 31.

Hajnalban 7 orosz bombázó jelenik meg a tőlem jobbra lévő védőkörletek felett. Először bombát dob, majd három mélyrepülésben géppuskáz. Saját repülő nem jön, légvédelem nincsen. Az orosz gyalogság hajnalban újból támad a 4. század jobbszárnyára és a 6. hadosztályra. A tüzelést már este megkezdte. A 6. hadosztályt feltöltötték és a megmaradt 4. és 6. századdal együtt egész vasárnap délelőtt védekeznek. Délutánra már csak szórványos géppuskatüzelés van, pihenő.

14 órakor jelentik, hogy az oroszok a hátrább lévő domb peremvonalán drótkadályt húz[na]. Nem felel meg a valóságnak, hogy megadják magukat, és, hogy szedett-vedett banda. Erős ellenfél, kiszámíthatatlan, nagy tüzerővel rendelkeznek. Fegyvereik jók és tűzfölényben vannak tömegüknél fogva is.

Az idő szép napos. Posta még mindig nem jön, pedig küldünk, de nem érkezik.

A támadás alatt az egésznek a szeizmográfja a távbeszélőkészülék, amelyből néha szívszorogató jelenségek hallhatók. Éjjel ismét szigorú készültség van.

A körletet 19 órakor szemrevételezi a hadosztálytartalék zászlóalj parancsnoka; rendezik a zászlóalj tartalék századot is.

Hunyadváry József őrnagy, zászlóaljparancsnok védőkörletében megkeres és közli, hogy engem vagy egy tisztet a századtól elvisz zászlóaljsegédtisztnak. Bár évekig voltam zászlóaljsegédtiszt, így a zászlóaljparancsnok engem szeretett volna, de ragaszkodtam a századhoz, vállalva a velejáró viszontagságokat. Rimanóczy Tibor tartalékos hadnagyot, a második szakasz parancsnokát ajánlom fájós lába miatt, aki boldogan vállalja. Őrnagy úr még egy alvás után dönt.

Június 1.

A századom fedőneve „Csáktornya”. Örülök a névnek, mert örömmel gondolok vissza második otthonomra, az ott töltött kedves napokra, Csáktornyára.

Éjfél után egy óra 30 perctől újból erősen támadja a zászlóalj jobbszárnyát – a 4. századot – az orosz. Két állást elfoglal, bevetik a tartalékszázadot, amely kiveti a bolsit,^[117] a foglyot agyonlövik.

Ismét cselhez folyamodik a bolsi, fehér zászlót tűz ki, hogy megadja magát a drótakadály előtt, de az előző napiból okulva erős géppuskatűzzel semmisítik meg. Kemény harcok folynak egész 14 óráig. Mindenütt próbálkozik a betöréssel, de végig tartjuk az egész vonalat.

Védőkörletem előtt egy rajerejű orosz gyülekezik. A tüzérek tűz alá veszik, egy telitalálat megteszi a hatását.

Az ezredtartalék század a 4. század mögött reteszállást foglal az esetleges betörés megállítására és visszavetésére. Az élelmezés jó, de kevés. Cukrot, csokoládét, kenőmájast, halkonzervet és jó sajtot kapunk. Lassan visszatérünk a magyar élelmezésre.

12 óra 20 perctől 12 darab akna 50 m-re csapódik be a szakaszok szállásától. Két helyen elszakítja a távbeszélő vezetéket. Az ebédet kiszállító ló könnyebben megsérül.

18 órakor a zászlóaljparancsnok távbeszélőn közli, hogy segédtsztnak dr. Kenessey Zsigmond tartalékos hadnagyot választja, 2-án kell jelentkeznie. Csapás a századra, mert helyettesem volt.

Háromszor jelennek meg német felderítő repülőgépek; ettől kezdve orosz repülők nem jelennek meg. Sajnos légvédelmünk és a gyalogságot támogató repülőnk nagyon kevés van. Egy-egy század-védőállásunkra zászlóalj erőben támad az orosz, tűzgépekkel jól ellátva.

Június 2.

Meleg, napos az idő. Egy óra 30 perctől újból harci zaj, majd egész nap csend van. A 4. századnál két orosz átszökik, de aknán robbannak. Német, majd orosz repülők cikáznak. Az oroszok a hátsó részeket bombázzák. Feltűnően sok orosz akna és bomba nem robban. Kenessey hadnagy bevonul segédtsztnek.

Hajnaltól páncél[os]támadást várunk. Posta nincsen. A falu szélén lévő parasztházban lévő szállásomat egy időre felcserélem; a IV. szakasz körletében, az erdő szélén lévő sátorban szállásolom el magam a távbeszélőkészülék mellett, hogy minél közelebb legyek a védőálláshoz. A kétszemélyes sátorban csak aludni és ülni lehet, a hosszú katona lába kilóg belőle fekvéskor.

Június 3.

Egész éjjel lövöldözés a védőkörletemtől jobbra, de már lényegesen gyengébb az előző napiakhoz képest; reggelre megszűnik.

13 óráig állás építése, délután tisztálkodás, pihenő. Három lovat igyekszem szerezni, de nehezen megy. A III. szakasznak este a vacsorát, reggelit, ebédet szállítjuk ki sok ivóvízzel együtt. Nappal az ellenségtől belátott területen mozogni nem lehet.

Délelőtt német repülők repkednek, 13 órától öt orosz repülő a hátsó részeket bombázza, tartalékokat vélnék elhelyezve. A meleg ma érte el az eddigi maximumot. Német messzehordó üteg érkezik támogatás céljából. Ma kapom hazulról az első lapot, megállapítom, hogy haza lassan érnek lapjaink.

Délelőtt csend van, 14 órától a jobbszárnyon aknavető- és géppuskatüzelés. Étkezés reggelire 5 dkg vaj feketével, ebédre szardínia, mûméz és tea, vacsorára káposztafőzelék és tea. Abban a tudatban fekszünk le, hogy nyugodtan töltjük az éjszakát, még készültség nincsen.

Június 4.

Teljesen felöltözve, csak a derékszíjat kiengedve, ébren alszom. Hallgatom félálomban a fejem közelében lévő távbeszélőből kiszűrődő beszédeket, amit a jobbra lévő alakulatok távbeszélői közölnek egymással.

Úrnapja. Az oroszok jól ismerik az egyházi ünnepeinket, akcióikat mesterien időzítik hozzá. Hajnali fél kettő, amikor a sátorban mellettem lévő távbeszélő jelenti, hogy tömeges orosz mozgás észlelhető az előttünk levő dombtetőn, amit valamelyik közeli távbeszélő állomásról hallott. Karomra akasztva rohamsisakomat, rohanok ki a figyelőállásomba, közben reggeli imámat végzem.

A jelentés megfelelt a valóságnak, mert a felkelő nap hátulról megvilágítja az 1,5–2 km-re levő dombtetőn a hosszú sorokban állásunk felé vonuló katonák dió nagyságú fejét. Közben mellém érkezik a támogató 15-ös ütegparancsnok, Orbán Nándor[118] százados a szakaszvezetője kíséretében, táblára rögzített térképpel. Rövid kölcsönös tájékozódás után észreveszem, hogy a védőállás előtt körülbelül 150 m-re húzódó napraforgószerű táblában [egy] orosz katona térdepelve készíti a lövészgödret. Valószínű távcsöves mesterlövész lehet, akinek az a feladata, hogy ahol tüzgépet fedez fel, löje ki. Ravasz orosz taktika, de célravezető. Feltételezem, hogy a napraforgó mögötti völgyben gyülekező muszkáktól jött előre.

Megjelölöm a célterületet és kérem a százados urat, hogy lövessen oda. Rövid időn belüli mérés után, percen belül telefonon adja a tűzparancsot egyik lövegének. Halljuk, amint a lövedék fejünk felett repül el és vágódik be előttünk körülbelül egy km-re a völgybe. Megfigyelésem szerint kissé hosszú volt. Kérek újabb lövést, de rövidebbet. Másodperceken belül repül fejünk felett a második lövedék. Ezt egy kicsit rövidnek találtam. Kérem a kettő közé a csomagot. Halljuk a harmadik lövedék elszállását fejünk felett, amely kívánságom szerint telibe talál, illetve ahogy a tüzerek mondják, ollóba veszi az előző két becsapódást.[119] A lövedékek becsapódása után a föld felcsapódásából ítélve is megállapítom, hogy borzasztó munkát végez. Pusztító hatására csak akkor eszmélek rá, amikor a napraforgószerű és az erdő közötti tisztáson kezdik összeszedni a sebesülteket, hordják hátra és az ott meglapuló katonák vonulnak vissza. A több napon át előkészített, védőállásom ellen irányított, körülbelül ezredkötelékben lévő orosz támadás meghiúsult. Valószínű a parancsnokság és a gyülekező kötelékek tömegét találja [el] a pusztító tüzéségi tűz. A gőzhengerszerű tömeges támadás még el sem indulhatott.

Mindez Úrnapján hajnali 4 óra körül zajlik le. A tűzkeresztségen sikerül átesni. Ezen a napsütéses hajnalon összejön az a nagyon fontos harcászati szabály, [ami a] „felderítés, biztosítás és összeköttetés” szem előtt tartását hangsúlyozza.

Órákon át még figyeljük és várjuk az esetleges orosz próbálkozás megismétlését, de a támadás meghiúsításának örömeire figyelmen kívül hagyjuk a szükséges fedezést, amire közben három orosz gyalogsági lövedék (csinn-bumm) közeli becsapódása figyelmeztet. Talán ellentámadásra várnak; sajnos erre tartalékom nincsen, a védőállásból erőt kivonni kockázatos és értelmetlen is volna. A sikeres védekezés némi felszabadulást jelent a már napok óta tartó szorongás alól a legénységnek is.

A tüzéségi tűz kérése előtt tűzparancsot adok az aknavető szakasznak, amely pár lövés után beszünteti a tüzelést, mert az állvány visszalökő rugója eltörik. Indokolásul a kemény talajt jelentik. Tehát nem sok hasznát veszem.

Meg kell említenem annak a rejtett tüzéségi lövegnek – mögöttem körülbelül 200 m-re – a tüzelését, amely a figyelőállásomtól féljobbra lévő területet lövi olyan gyors tüzeléssel, hogy a löveg csövét vizes zsákkal leterítve hűtik.

Június 5–12.

Lassan visszatér a mindennapi védőállásbeli élet.

Június 13.

18 órától tizenkét tűzérési gránát csapódik be szállásom mögött, körülbelül 3–400 m-re. Kárt, hála Isten, nem okoz.

20 óra 15 perctől több repülő bombázza a védőállást. Egy bomba körülbelül 300 m-re csapódik be a szállásomtól; hatalmas tölcseért vág, robbanása óriási, zuhanás közben világít és erősen sístereg. Hála Isten, bajt nem okoz.

Éjjel egyes helyeken az oroszok drótkadályt húznak. Sejtik a mi közeli támadásunkat, ennek megghiúsítása volt az úrnapi támadásuk célja is.

Június 14.

Vasárnap van, 7 órakor kelek. Csendes, borús az egész nap. Általános tisztálkodás.

A zászlóaljparancsnok századtól egy rajt igényelek a páncélromboló kiképzésre vezényelt rajok pótlására. Ma az első nap, hogy az állásokba nem megyek ki, a lábamat pihentetem. Öt nap után ma érkezik 7 lapom hazulról: Bodor Évától,[120] húgomtól,[121] Pratser Évától,[122] Korentsy Mártától.[123] Délután válaszlapokat írok, vázlatot, harcérték-jelentést készítek a zászlóaljparancsnok részére.

A bombázás során elégett lőszerszámok helyett ma kapok újat, illetve elpusztult öt hámoslovam pótlására a felvételező tisztetem a hadosztályparancsnokság körül kószáló lovakból parancsomra szerez öt orosz lovat a közeli kilátásba helyezett előremenethez a szekerek vontatására. Egy igen rühes.

A gépkocsi kiképzésre vezényelt egy emberem bevonul, nem kell. 12-én a páncéltörő képzésre vezényelt három fő bevonul, a tanfolyamot a németek felosztják. Ez már a közeli mozgás jele.

A zászlóalj vesztesége halottakban, sebesültekben 10 %, századom itt lévő létszáma 161 fő; 4 áthelyezett, 5 kórház[ban], 1 szabadságon, 24 vezényelt. A század üzembe állít egy ételhordó taligát lóvontatással a szakaszok élélmének helyhez szállítására.

Zászlóaljparancsnok úr meglátogat, és bevezetés nélkül azt a kedvező ajánlatot teszi, vállaljam el mellette a segédtiszti beosztást. Megtudhatta, hogy békeidőben zászlóaljsegédtiszti beosztásban dolgoztam, és így segítségére lehetek. Az ajánlat váratlanul ért, ezért a végleges válasz helyett egy napi gondolkozási időt kérek.

Ismertem mindkét beosztás nehézségeit és előnyét is. A segédtiszti beosztás kényelmesebb a századparancsnoknál, de válságos harc helyzetben hamar a segédtisztet rendelik oda a parancsnoki veszteség pótlására. Úgy döntök, hogy maradok; helyettem Rimanóczi Tibor tartalékos hadnagy szakaszparancsnokomat ajánlottam, aki örömmel azonnal vállalta. Lúdtalpas, elhízott fiú.

Június 15.

Napos, csendes idő. Délelőtt lapokat írok, családi segélykérő ügyeket intézek zászlóaljtestvérszabványhoz tartozó Szívós[124] főhadnaggal, fényképezek. Az öt zászmányolt orosz lóból a legrühesebb és soványabb vízbe fullad a lovász gondatlansága miatt; hasig utána megy, de már késő. Zászlóaljparancsnok úr Rimanóczi hadnagyot elfogadja segédtisztnek.

Ebéd előtt három orosz paraszt öt lovat keres a 7. hadosztály területéről, de nem az enyéimet. (Lehet, hogy kémkednek.)

Délután az első szakasznál járok. Fényképezek.[125] Szállásomon a gyalogsági szabályzatot tanulmányozom.

Már szürkülettől éjfélig tartó bombázás folyik, a becsapódások tőlünk jobbra vannak. Éjjel árkász raj dolgozik, szögesdrótot húz a védőállás egyes részei elé.

Június 16.

Éjjel szakad az eső. Dél előtt 3–4 km-re a védőállás mögött lévő [század]vonathoz lovagolok a közeli mozgás előkészítése céljából. Ma küldök két tekercs filmet a hadosztályhoz[126] előhívás végett.

Délben esős időben a szakaszokat nézem meg. Délután családi segílyt intézek. Szakad az eső. Az étkezés gyenge, mennyisége kevés.

A zászlóaljparancsnok értesít, hogy a váltó század- és szakaszparancsnokok éjjel érkeznek. Éjfélkor valóban megérkezik a váltó századparancsnok szakasz- és rajparancsnokaival; kivezetem őket az állásokba.

Június 17.

2 órakor lepihenek.

Dél előtt borús az idő. A veszteség pótlására kapok két lovat. Jól néznek ki, de az egyik csökönyös, sok veszély van vele. Hajnalban a körletben találnak az emberek egy szép gondozott kincstári lovat. Egy tüzérfőhadnagy saját tulajdonát képező hátsólova, amelyik elszabadult és elkóborolt.

A zászlóaljparancsnokságnál érdeklődöm, hogy az esti hátra vonulásra kapok-e előzetes értesítést. Előreláthatóan 17 órakor váltanak, utána „Csáktornya” körletben gyülekező az ezredközvetlen alakulattal együtt.

Délután erősen beborul, rövid megszakítással már második napja esik. Az utak ember, állat részére alig járhatók a zsíros, ragadós sár miatt. A járműveket ebéd utánra málházás céljából a szakaszokhoz rendelem. A kocsik 19 óra 30 percre málházva visszaérkeznek. Váltásra kész a század 20 óra 30 percre.

20 órakor kapom a parancsot távbeszélőn: „Minden vissza”! Örömmel maradok a rossz idő miatt, de a 34/III. zászlóaljnak[127] emberfeletti munka a be- és a kivonulás a járhatatlan úton átázva. A [zászlóalj]vonat és páncéltörő kerekei alig forognak a bekötött sárban. A váltó zászlóalj 5 óráig „Csáktornyan” gyülekezik és megy hátra, mi maradunk. Sikerült három orosz lovat golyószórós málhásállatnak nyergelni, de még így is igen sok a szakaszoknál a málhá.

19 óra felé az orosz tüzérség párat lő, repülőbombázás távol jobbra.

23 órakor fekszem.

Június 18.

5 órakor kelek, indul vissza a 34/8. század. Reggel még esik az eső, 7 órára a felhők között kisüt a nap, szél fúj, de bármely pillanatban újból eshetik.

7 óra 30 perckor elindulok lovon a jobbszárnynon lévő szakaszt megnézni, utána a zászlóaljparancsnoksághoz indulok tájékozódni a jövőre vonatkozólag. Előreláthatóan 2–3 napig maradunk. Itt találkozom az ezredtörzsbe osztott evangélikus lelkésszel,^[128] akivel 12 óráig kellemesen elbeszélgetek. Közben megemlékezünk a kormányzó úr^[129] 72. születésnapjáról is; közben azt is megtudom, hogy tartalékba kerülünk egy rövid időre.

Közben kitisztul az idő, kellemesre fordul.

Délután taliga és hámoslovakat próbálunk. Kimegyek a figyelőállásba 18 óra 30 percig, utána írok, olvasok és sikerül korábban lefeküdni az előző két napi kevés alvás pótlására. Az egész nap elég csendes, a muszka elég élénken mozog állásaiban.

Az éjszaka csendes. Zsidó munkaszolgálatosok drótakadályt húznak és futóárkot ásnak.

Június 19.

5 óráig alszom. A csillagos éjszaka után borús reggelre ébredek. 7 órakor megered az eső és egész nap esik. Őszies, hideg, szeles [az idő]. Szabályzatot olvasok, parancsot írok a szakaszoknak, majd lapokat Pityunak,^[130] Étekdénének,^[131] Korentsy Mártának, P. Sárinak.^[132]

Délután a tartalék anyagot kell a gh-nak leadni; kesztyűket is, sokat könnyít a kocsik mozgásánál. A szakasz-kocsikat újból málházzuk, két orosz lovat patkoltatok. Az evangélikus pap ígéretet tesz, hogy pár rászoruló ember kap szeretetsomagot. Az utak ismét nehezen járhatók, nyomasztóan hat a sok eső a hangulatra. Posta már kilenc napja nem érkezik; nincs, ami Isten után egy kissé az ember hangulatát felmelegítse.

13 órakor értesülök, hogy a polgári lakosságot a faluból hátra telepítik. Előbb kellett volna már, mert voltak lakosok, kik átjártak és kémkedtek. Az idő teljesen őszi, esős, hideg és szeles. „Atebrin” gyógyszert kapunk malária ellen; este vacsora után fél órával egy szemet kell bevenni. 20 órakor lefekszem. Az éjszaka csendesen telik el.

Június 20.

6 órakor kelek. 7 óra 45 perctől 10 óra 50 percig az állásokat járom, rejtőzésre adok parancsot. Az oroszok műszaki erődítéseit figyelem.

11 óra 50 perckor a zászlóaljparancsnok értesít, hogy a négy szerzett orosz ló miatt feljelentettek, azonnal menjek a parancsnoksághoz. Ott egy igen jóindulatú hadbíró százados jegyzőkönyvezett engem és Drávecz^[133] őrmestert. Jelentem, hogy a kóbor lovak elhozatalára én adtam parancsot, mert a közeli mozgás alkalmával lovak hiányában én nem húzhatom a szekeret. Erre a zászlóaljparancsnok nyugalomra int. A hadbírói eljárásból semmi sem lett, de a lovakat vissza kellett adni. Egyúttal közli a zászlóaljparancsnok, hogy ma váltás [lesz].

16 óra 30 perckor már érkezik a váltó legénység hangosan, [egy] megerősített század első csoportja, rendetlen alakzatban.

Időnként szakad az eső, fúj a szél. Kaltróy Antalnénak^[134] válaszolok kedves lapjára. Kunos zászlós^[135] 21 honvéddel bevonul.

22 óra 30 perckor álláspontomtól, hol egy küzdelmes hónapot töltöttem, nehéz szívvel megválok. A sáros, dombos úton a sötétben emberfeletti küzdelmet vívunk. A váltó század is csak 2–3 napig marad.

Június 21.

A védőállásból hátra település a hadtestparancsnokság körletébe tartaléknak.

1 óra 15 perckor az ezred bevonul[?][136] szállásunkra, minden csupa vizes, a volt tartalék század helyére.

2 óra 45 perckor elszállásolunk. A zászlóaljparancsnoki óvóhelyben lefekszem, alszom reggel 9 óráig Pahonok északi erdőben.

10 óra 30 perckor zászlóalj tiszti gyűlés. Egy perc néma vigyázzállással adózunk az elesett bajtársaknak.

Délelőtt tisztálkodás, délután pihenő. Az idő napos, szeles. Tovább menet 19 óra 30 perckor 16 km-re, Visnye Oszerkába egy géppuskás és páncéltörő ágyús szakasszal. Az ügdarabok[137] száma túlteng (hadsereg, hadtest, hadosztály). Századom az élszázad. Indulás előtt repülőtámadást látunk orosz [és] német gépek között. Egyet a légvédelem lelő. Rimanóczi hadnagyot kiküldöm a kiugrott pilótát elfogni. [A pilóta] védekezik, agyonlövi magát.

23 órakor a század szerencsésen megérkezik, [és az] erdőben, szép helyen elszállásol.

Június 22.

6 órakor ébresztő, 8 órára az ezredparancsnokságnál a közeli támadásról tájékoztató; percnyi pontossággal kidolgozva írásban is megkapjuk, 12 órára érek vissza. Öt golyószóró máthaanyagát sikerül leadni.

Délután 15 óra 30 perctől a 17/II. zászlóalj területén leendő előnyomulásunk vonalát szemrevételezzük. Az idő napos, szép. A legénység tisztálkodik, pihen.

Éjjel repülőtámadás, [az ellenség] körülbelül 20 bombát dob a szállásunk közelébe; a zászlóaljtörzsnél négy lovasz halott,[138] a gépvontatású tüzekeknél kettő.

Június 23.

Ébresztő hat órakor, 15 perc csukló.[139] Az idő szép, napos. Tisztálkodás, pihenő. Délelőtt irodai dolgokkal foglalkozom, 5 lapot kapok két hét után. Létszámegyeztetés, szakaszlétszám kiegyenlítése. Káromkodás elleni védekezésre figyelmeztető, sok apró ügyek még. 14 órakor két gránát csapódik be a szállásunk közelében.

16 órakor megyek a zászlóalj-parancsnoksághoz tájékozódni. Találkozom vitéz Halászy Sándor, [140] volt szolgálaton kívüli tüzér századossal. Kormányzó úr sógora, ajkai üveggyáros.

Két honvédot kell a zászlóaljtörzsbe áthelyezni lovas hírvivőnek. Lassan fogyunk, a rajok már kilencfősek.

Egész nap élénk az „Iván” repülő tevékenysége. Éjszaka 21 óra 30 perctől az eddigi legerősebb bombázás volt. A 9. hadosztálynál sok lovat és embert talált el. A zászlóaljnál hallom, hogy egy nappal eltolódik a támadás. A hadtest kantinból 7 dl-es borpárlatot[141] veszek, 38 %-osat, 4 márkáért.

Általában jól vagyok, a századlétszám 181 fő. Tíz főt terjesztek fel ezredparancsnoki dicséretre. A hadtestparancsnoksággal szembeni mezőn egy orosz paraszt a szántóföldön a délelőtti órákban kezd kapálni; még nekem is feltűnt, hogy hogyan kerül ide. Később megtudom, hogy orosz kém. Rövid úton, kihallgatás után agyonlövik.

Június 24.

A feljegyzésem elmaradt.[142]

Június 25.

6 órakor kelek. Az eddigi legmelegebb nap van. Kihallgatást tartok. Szemrevételezem a század készenléti helyét; úgy hírlík, ma éjjel állást változtatunk. 15 órakor értesülök, hogy egy nappal elhalasztódik. Örülök neki, jobban hozzá tudunk készülni. Állítólag a szevasztopoli harcokban felszabaduló Stukák[143] (zuhanóbombázók) még nem érkeztek meg. Találkozom Győrvári Jóskával,[144] hadtest gh-főnökkel. Kámoni szomszéd. Kedves volt, századomnak sok újságot küldött és ez nálunk csemege volt. Sikerült a hadtest kintinban vásárolnom egy doboz kekszet 3 márkáért, cukorkát 1 márkáért.

Találkozom Kaltróy Antal alezredes úrral, mozgósítás előtt zászlóaljparancsnokkal. Ma festjük át sisakjainkat acélszürkére. A hordkészüléket (borjút), pokrócot kocsira málházzuk. Elfogy a hazulról hozott cukorkám, vásárolt borpárlatom; csomag, levél nem jön. Beosztanak hozzám egy utász szakaszt, jól jön. Látom landolás és lezuhanás közben a kis német összekötő repülőgépet (Gólya).[145] A baj okozója: híradós kábelhez ért az egyik szárnya. Lovászom háttaslovát taligalónak osztom be pótlásul. Az első vonal jelzésére minden embernél kell lenni fehér ruhának. A legénység nem veszi komolyan a légitámadást, bízik a légvédelmi árokban.

16 óra 30 perctől tüzérségi [tűz] veri a szállás környékét.

18 órától tiszti gyűlés a másnapi menetrend megbeszélése. Egy tisztet előléptetésre terjeszték fel.

18 óra 50 perctől hat bombázót a légvédelmi tüzekek erősen lönek, a robbanások jól láthatók, telitalálat nincsen.

Június 26.

Ébresztő 7 órakor. Igen meleg az idő. Két 2,5 kg-os csomagot küldök haza felesleges dolgaimból. Két német vadászgép harcot vív két orosz géppel.

9 óra 15 perctől 12 óra 30 percig szemrevételezek. A legénység kocsikat málház és pihen.

12 órától esik az eső.

Délután készülünk az indulásra; 15 óra 30 perckor a három utázkocsi a századához indul, majd az utászok 17 órakor.

16 órától széthúzottan a század is indulna, de [az indulás] 24 órára változik.

18 órakor tiszti gyűlés, a zászlóaljnál menetintézkedés kiadása.

19 óra 50 perckor távbeszélőn közlés: elhalasztva a támadás. Éjjel gyenge repülőtevékenység, éjfél körül megszűnik. A zászlóaljhoz beosztanak egy hadiakadémiai hallgató századost.

Június 27.

Ébresztő 7 órakor. Szép napos az idő. Délelőtt a századdal ismertetem a helyzetet, majd a német kézigránatot. Családi segélyeket intézek.

Délután pihenő, két órát én is alszom.

22 órakor indulás Bugyennij községbe; itt várjuk be a másnap hajnalban 2 óra 15 perckor megindítandó támadást.[146]

[1] A napló, illetve Tuba László hagyatéka rendelkezéseimre bocsátásáért Hegedüsne Tuba Ágotának, Tuba László tiszti okmánygyűjtőjének másolataért, kéziratom szakmai átnézéséért és a napló jegyzeteinek kiegészítéséért pedig Illésfalvi Péter hadtörténésznek tartozom köszönettel.

[2] A zalai seregtest történetének összefoglalása (benne a 47/II. zászlóaljra vonatkozó adatokkal): [SZABÓ PÉTER:] A magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály 1942–1943. évi harctevékenysége a keleti hadszíntéren. In: MOLNÁR ANDRÁS – SZABÓ PÉTER: *Utóvédként a Donnál. Hadiokmányok, harctéri naplók és visszaemlékezések a magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály történetéhez*. I. kötet. Zalaegerszeg, 2014 /Zalai Gyűjtemény 76./, 7–67. Az 1942. márciusi mozgósításról: uo. 8–11.

[3] KEMENDY GÉZA: *Harctéri emlékeim, 1942–1943. A magyar királyi 17. honvéd gyalogezred II. zászlóalja a Donnál*. Sajtó alá rendezte: MOLNÁR ANDRÁS, SZABÓ PÉTER. Zalaegerszeg, 2012 /Zalai Gyűjtemény 71./, 253.

[4] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 10–20., 123.

[5] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 21–28.

[6] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 29–31.

[7] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 32–34.

[8] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 37–41.

[9] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 42–44.

[10] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 46–51.

[11] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 48–52.

[12] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 52–65.

[13] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 63–66.

[14] HU-HL-II. 1453. (Hadtörténelmi Levéltár. M. kir. 2. honvéd hadseregparancsnokság iratai, 1942–1943) [22. doboz.] Hunyadváry József: Harctudósítás és tapasztalatok, melyeket az orosz harctéren, mint a 47/II. zászlóalj parancsnoka szereztem. Budapest, 1943. május 24. Közli: MOLNÁR ANDRÁS – SZABÓ PÉTER: *Utóvédként a Donnál. Hadiokmányok, harctéri naplók és visszaemlékezések a magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály történetéhez*. II. kötet. Zalaegerszeg, 2014 /Zalai Gyűjtemény 76./, 418–428. Részleteit közli: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta: HORVÁTH MIKLÓS. Bp., 1958. 239–241.

[15] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 130.

[16] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* II. köt. 415–417.

[17] *Zalai Közlöny*, 1943. január 9. 3.; *Zalamegyei Ujság*, 1943. január 9. 7.; *Zalai Magyar Élet*, 1943. január 9. 7. A sajtótudósítást Szántó Tibor őrmester szolgálati beosztását azonosítva közli: MOLNÁR ANDRÁS – SZABÓ PÉTER: *Utóvédként a Donnál. Újabb dokumentumok a magyar királyi 9. honvéd könnyű hadosztály történetéhez, 1942–1943*. III. kötet. Zalaegerszeg, 2017 /Zalai Gyűjtemény 81./, 438.

[18] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* II. köt. 322–411.

[19] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* II. köt. 36–37.

[20] MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* II. köt. 250–251., 307–308.

[21] HU-HL-II. 1453. [20. doboz] Martsa Sándor ezredes utólagos harctudósítása. Szombathely, 1943. június 12. Közli: MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* III. köt. 409–412.

[22] NÉMETHY MÁRIA: Egy zászlóalj a Don után. Utóvédek voltak hasig érő hóban, dermesztő hidegben. *Vas Népe*, 2000. január 15. 4.

[23] NÉMETHY MÁRIA: Emlékek a Don mentéről. *Vas Népe*, 2002. január 28. (23. sz.) 9.

[24] Tuba László életrajzi adatainak fő forrásai: HU-HL-KI-72.625. (Hadtörténelmi Levéltár Központi Irattára. 72.625. számú tiszti okmánygyűjtő) Tuba László főhadnagy nyilvántartási iratai; Tuba László főhadnagy kézirat- és fényképhagyatéka (Hegedüsné Tuba Ágota tulajdonában, Szombathelyen); TUBA LÁSZLÓ: *Önéletrajz*. Szombathely, 1960. augusztus 21.

[25] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Minősítvényi táblázat. Nagykanizsa, 1939. augusztus 7., Nyilatkozat. Szombathely, 1945. június 25., Nyilatkozat. Budapest, 1946. október 25., Anyakönyvi lap. (Lezárva: Pécs, 1950. január 1.), Katonai anyakönyvi lap. (Lezárva: Pécs, 1950. január 1.), Személyi adatlap nyilvántartás céljára. (Szombathely, 1951. június 27.), Személyi adatlap. (Lezárva: Szombathely, 1958. április 1.), Személyi nyilvántartó kartonok (1937–1945); Tuba László hagyatéka. A Hadtörténelmi Levéltár igazolása Tuba László kitüntetéséről és hivatásos tiszti szolgálatáról. Budapest, 1993. november 1. A visszacsatolt magyar területekre történt bevonulásokban való részvételéről: HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945. (Kitüntetései között szerepel a Felvidéki, Erdélyi és a Délvidéki Emlékérem.); Tuba László hagyatéka. Fényképek az 1940. évi észak-erdélyi bevonulásról.; TUBA LÁSZLÓ: Világháborús emlékekből. *Vas Népe*, 1999. július 22. 5.

[26] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945., Nyilatkozat 1946., Anyakönyvi lap 1950., Katonai anyakönyvi lap 1950., Személyi adatlap 1951., Személyi adatlap 1958.

[27] Tuba László hagyatéka. Tuba László harctéri naplója, 1942. április vége – 1942. szeptember 12.

[28] *Honvédségi Közlöny. Személyes Ügyek*, 1942. 42. sz. 947.; Tuba László hagyatéka. A Hadtörténelmi Levéltár igazolása Tuba László kitüntetéséről és hivatásos tiszti szolgálatáról. Budapest, 1993. november 1.

[29] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945., Nyilatkozat 1946., Anyakönyvi lap 1950., Katonai anyakönyvi lap 1950., Személyi adatlap 1951., Személyi adatlap 1958.; Tuba László hagyatéka. Tuba László kérelme a Hadtörténelmi Levéltárhoz kitüntetésének igazolása ügyében. Szombathely, 1993. október 23., A Hadtörténelmi Levéltár igazolása Tuba László kitüntetéséről és hivatásos tiszti szolgálatáról. Budapest, 1993. november 1.

[30] Hadtörténelmi Levéltár Központi Irattára. A m. kir. Honvédség személyi állományának névszerinti veszteségi kartonjai alapján készített számítógépes adatbázis, 1941–1945.

[31] Tuba László hagyatéka. TUBA: *Önéletrajz...*, Uő. *Így kezdődött*. [Gépelte kézirat.] 8.; NÉMETHY: Emlékek...

[32] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945., Nyilatkozat 1946., Anyakönyvi lap 1950., Katonai anyakönyvi lap 1950., Személyi adatlap 1951., Személyi adatlap 1958.

[33] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945., Nyilatkozat 1946., Anyakönyvi lap 1950., Katonai anyakönyvi lap 1950., Személyi adatlap 1951., Személyi adatlap 1958.; SZABÓ PÉTER: A zalai honvéd alakulatok a második világháborúban, és az azt megelőző években (1938–1945). In: *Hadtörténelmi tanulmányok*. Szerk. MOLNÁR ANDRÁS. Zalaegerszeg, 1995 /Zalai Gyűjtemény 36/I./, 349.

- [34] Tuba László hagyatéka. TUBA LÁSZLÓ: *Visszaemlékezésem az 1944. évi harctéri eseményeimre és az 1945. május 9-e, a háború befejezését követő hazatérésemre*. [Gépelte kézirat.] 1., Uő. *Ahogy az Úr segített...* [Gépelte kézirat.] 1–2.
- [35] Hegedüsné Tuba Ágota szíves közlése.
- [36] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945., Nyilatkozat 1946., Anyakönyvi lap 1950., Katonai anyakönyvi lap 1950., Személyi adatlap 1951., Személyi adatlap 1958.
- [37] Tuba László hagyatéka. TUBA: *Visszaemlékezésem...* 1–11., Uő. *Jaj a legyőzötteknek!* [Gépelte kézirat.] 1–2., Uő. *Ahogy az Úr...* 1–2. Tuba László hagyatékában fennmaradt a 24. hadosztály kiképzőtáborának 1944. október 11-étől 1945. június 2-áig vezetett eredeti, kissé sérült iktatókönyve.
- [38] *Szabad Vasmegye*, 1945. július 15. 6.; HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Határozat, Szombathely, 1945. augusztus 7.
- [39] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Nyilatkozat 1945., Nyilatkozat 1946., Anyakönyvi lap 1950., Katonai anyakönyvi lap 1950., Személyi adatlap 1951., Személyi adatlap 1958.
- [40] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Véghatározat. Budapest, 1946. szeptember 25.
- [41] Tuba László hagyatéka. TUBA: *Önéletrajz...*, Uő. *Tuba László munkahelyeinek jegyzéke 1945–1975*. [Gépelte kézirat, keltezés nélkül.]
- [42] HU-HL-KI-72.625. Tuba László főhadnagy. Felülvizsgálati lap. Szombathely, 1947. november 22. – 1958. január 2., Személyi adatlap. (1958. április 1-jei bejegyzés.); Tuba László hagyatéka. Tuba László katonai igazolványa 1.
- [43] Tuba László hagyatéka. TUBA: *Tuba László munkahelyeinek jegyzéke...*
- [44] TUBA LÁSZLÓ: Örömszerző fafaragás. *Vas Népe*, 1999. november 5. 5.
- [45] *Vas Népe*, 1979. július 5. 8.; *Vas Népe*, 1981. július 7. 5.
- [46] Hegedüsné Tuba Ágota szíves közlése. Vö. TUBA LÁSZLÓ: Megmaradt a három tiszafa. *Vas Népe*, 1998. április 1. 5. (A szerző a „népművészet mestere”-ként írta alá ezt az olvasói levelet.)
- [47] Tuba László halálának pontos dátuma: Hegedüsné Tuba Ágota szíves közlése. Vö. *Vas Népe*, 2008. május 19. 14. Felesége haláláról: *Vas Népe*, 2007. május 24. 14.
- [48] Tuba László hagyatéka. Tuba László rehabilitációs kérelme a Honvédelmi Minisztériumhoz. [Szombathely, 1990. október 12. után.]
- [49] *Magyar Honvéd*, 1992. 21. sz. Melléklet VI.
- [50] Tuba László hagyatéka. A Magyar Honvédség Vas Megyei Hadkiegészítő Parancsnokságának levele Tuba Lászlóhoz. Szombathely, 1992. szeptember 17.
- [51] Tuba László hagyatéka. A HM Rehabilitációs Bizottságának igazolása Tuba László századosi előléptetéséről. Budapest, 1993. március 31.; vö. *Magyar Honvéd* 1993. 15. sz. 29.
- [52] *Vitézi Közlöny. A Vitézi Szék hivatalos közlönye*, 1994. 1. sz. 6.
- [53] E kéziratok eredeti példányai kivétel nélkül Tuba László hagyatékában találhatóak. (Ezt a továbbiakban, egyenként nem jelzem.)
- [54] HU-HL-Tgy-3642. sz. (Hadtörténelmi Levéltár. Tanulmánygyűjtemény) [410. doboz] TUBA LÁSZLÓ: *Visszaemlékezésem 1944–1945*.
- [55] KAROSI IMRE: Életjelek. Kopjafa – háborús kereszt. *Déli Hírlap*, 2000. július 25. 5.

[56] TUBA LÁSZLÓ: Traktorkabin – házilag. *Vas Népe*, 1965. november 17. 3.

[57] TUBA LÁSZLÓ: Ne így nevezzék! *Vas Népe*, 1995. május 9. 9.

[58] TUBA LÁSZLÓ: Világháborús emlékekből. *Vas Népe*, 1999. július 22. 5. (Ennek a visszaemlékezésnek a kézírata nem található meg Tuba László hagyatékában.)

[59] NÉMETHY MÁRIA: LELKEM URAM, GYERE... RÖPLAPOK A DON-KANYARBÓL. *Vas Népe*, 1994. január 15. 5.

[60] A 45. számú hadseregparancsot (a Hadtörténelmi Levéltár példánya alapján) közli: SZABÓ PÉTER: *Magyarok a Don-kanyarban. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története (1942–1943)*. Bp., 2019. 654–656.

[61] Tuba László hagyatéka. TUBA LÁSZLÓ: *Harctéri naplóm mellékleteiből*. (Gépelt iratjegyzék, 1.)

[62] Ezt a bevezető részt – melyet Tuba László utólag, naplója gépelt (valószínűleg bővített) változatának elkészítése során illesztett az 1942. május 1-ével kezdődő harctéri naplófeljegyzései elé – a 9. könnyű hadosztály szervezetére és fegyverzetére általánosságban vonatkozó első három bekezdés elhagyásával közlöm.

[63] A gyalogdandárokat már 1942. február 13-ától egységesen könnyű hadosztálynak nevezték. (Illésfalvi Péter szíves közlése.)

[64] Ujlaki Jenő (Kassa, 1890. január 6. – New Haven /USA/, 1984. február 21.) hivatásos ezredes, 1942. október 1-jétől vezérőrnagy. Mint a 11. hajdú gyalogezred parancsnokát 1942. május 1-jével nevezték ki a keleti hadszíntérre elvonuló nagykanizsai 9. könnyű hadosztály parancsnokává. E beosztását 1942. november 15-éig töltötte be. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 176.)

[65] Pontosabban Kozderka László (Nyitradivék, 1890. december 13., anyja neve: Kocsis Eleonóra) hivatásos ezredes, aki 1940 augusztusától volt a 17. gyalogezred parancsnoka, 1942. április 30-án vonult el a keleti hadszíntérre. Cukorbetegsége miatt június 18-án távozott ezrede éléről, s előbb a kijevei I/1. tábori kórházban, július 15-étől pedig a budapesti 11. helyőrségi kórházban gyógykezelték. November 1-jével nyugállományba vonult. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 138.)

[66] Major Ottó, vitéz (Zalaszentadorján, 1895. november 1. – Budapest, 1956.) hivatásos ezredes 1942. május elejétől október 25-éig a 9. könnyű hadosztály 47. gyalogezredének parancsnokaként látott el frontszolgálatot a keleti hadszíntéren. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 142.)

[67] Major Jenő, vitéz (Csesztreg, 1891. augusztus 6. – Bajorország, 1972. január 13.) vezérőrnagy, 1942 októberétől az I. páncélos hadtest parancsnoka. (SZAKÁLY SÁNDOR: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Bp., 2003. 211.)

[68] Kaltróy Antal (Temeskutas, 1898. szeptember 5. – Csáktornya, 1943. április 7.) hivatásos alezredes, 1943. május 1-jétől posztumusz ezredes, 1942. május 1-jétől a csáktornyai 17/II. zászlóalj parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 132–133.)

[69] Hunyadváry József (Kőrösbánya, 1899. november 9. – Budapest, 1981. szeptember 20.) hivatásos őrnagy, 1942. október 1-jétől alezredes. Mint járási katonai parancsnok 1940. december 1-jétől Dunavecscén, 1941. szeptember 2-ától pedig Szarvason tevékenykedett. 1942. március 24-én hadibeosztást kapott, és május elején a 47/II. zászlóalj parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. December közepétől háromhetes szabadságra a hátországba távozott. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 130.)

[70] Vitéz Major Jenő vezérőrnagy 1942 tavaszán a várpalotai gyalogsági kiképzőtábor parancsnoka volt.

[71] Babinszky László (Aszód, 1913. október 19. – Buffalo /USA/, 1981. július 6.) hivatásos főhadnagy, aki századparancsnokként szolgált a 17/II. zászlóaljnál, 1942. május 1-jén az alakulata

mozgósításával felállított 47/II. (iker)zászlóalj 4. puskásszázadának parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. Augusztus 17-én Kosztyenkinél tüdőlövés érte, s 23-án gyógykezelésre a hátszágba szállították. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 103.)

[72] Gosztony Sándor (Sümeg, 1908. május 22., anyja neve: Pethő Magdolna) hivatásos százados 1942. május elején a 47/II. zászlóalj 6. puskásszázadának parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. Május 31-én Rozsgyesztvenszkoje közelében aknaszilánk okozta mellkas-roncsolás következtében hősi halált halt. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 123.)

[73] Dusnoki Gyula (Budapest, 1918. május 20. – Budapest, 1998. június 26.) hivatásos főhadnagy 1942. május elején a 47/II. zászlóalj géppuskás századának parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. Október 15-étől a 47. gyalogezred ezred 1. segédtiszti teendőit látta el. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 115–116.)

[74] Szávai József (Tajna, 1908. szeptember 18., anyja neve: Laczkovics Mária) tartalékos főhadnagy 1942. május 2-án mint a csáktornyai 47/II. zászlóalj gh-főnöke vonult el a keleti hadszíntérre, ahol 1943 áprilisának végéig harctéri szolgálatot teljesített. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 167.)

[75] György István (Zalaszántó, 1914. október 27. – Sáregres, 1945. január 25.) tartalékos zászlós, később tartalékos hadnagy. A 17/II. zászlóalj tartalékos tiszti állományába tartozott. 1942. május 12-étől a 47/II. zászlóalj vonatparancsnokaként teljesített hadiszolgálatot a keleti hadszíntéren. (KEMENDY: *Harctéri emlékeim...* 24.)

[76] Kenessey Zsigmond, dr. (Székesfehérvár, 1910. február 6., anyja neve: Ugrósdya Anna) tartalékos hadnagy, majd főhadnagy a 47/II. zászlóaljnál teljesített harctéri szolgálatot 1942 májusától a keleti hadszíntéren. 1943. január 12-én eltűnt. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* III. köt. 254.)

[77] Rimanóczi Tibor (Kaposvár, 1917. július 1. – Budapest, 1975. február 12.) tartalékos hadnagy 1942. április 30-án a 47/II. zászlóalj szakaszparancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. Don menti harctéri szolgálata alatt zászlóalj-segédtiszti beosztást is betöltött alakulatánál. Miután az 1943. januári-februári visszavonulás során, február 21-én Szumi térségében megsebesült, a szegedi 535. hadikórházban ápolták. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 159.)

[78] Kunos György (Budapest, 1916. április 18., anyja neve: Bártfai Szabó Anna) tartalékos zászlós 1942. április 29-én a csáktornyai 47/II. zászlóalj 4. puskásszázadának szakaszparancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. Július 2-án Tyimtől délnyugatra sebesülés érte. A Dontól való visszavonulás során láblövést szenvedett, illetve súlyos lábfagyással került a 9. könnyű hadosztály sztaro nyikolszkojei segélyhelyére. 1943. január 28-án belehalt sebesülésébe és sérülésébe. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 139–140.)

[79] Pontosabban Tanczenberger Sándor (Nagykanizsa, 1920. január 18., anyja neve: Budai Rozália) hadapród őrmester, aki a 47/II. zászlóalj 5. századának szakaszparancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot 1942 májusától a keleti hadszíntéren. Haslövés következtében esett el Tyimnél 1942. július 2-án. Kurszokban temették el. (SZABÓ PÉTER: A 9. könnyű hadosztály 1942-43. évi személyi veszteségei a keleti hadszíntéren. (Adattár) MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* III. köt. CD-melléklet.

[80] Töreki szolgálatvezető őrmester személyét nem lehetett azonosítani.

[81] Fliszár vendéglős személyét közelebbről nem ismerjük.

[82] A csáktornyai „Vajda E.” cég, 1942-től Hunnia Ipari és Kereskedelmi Rt. tulajdonosa.

[83] 36/39 M 50 mm-es gránátvetők.

[84] Középtermetű, úgynevezett muraközi igáslovak.

[85] Tuba László hagyatékában fennmaradt a szállítmány eredeti, Csáktornyan, 1942. április 30-én kelt, kézírásos vasúti berakodási terve, abból származnak a pontos adatok.

[86] Bárány Gyula (Kővágóörs, 1916. november 9., anyja neve: Varga Lídia) honvéd a 47/II. zászlóalj katonájaként teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren. Eltűnt a Dontól való visszavonulás során az orosz hadműveleti területen, 1943. május 5. előtt. (HL KI Névszerinti veszteségkimutatás, adatbázis.) Tuba László feljegyzése szerint – ami egy, a legénye által 1942-ben készített (Tuba László hagyatékában fennmaradt) nyírfakereszten olvasható – Bárány Gyula 1943 januárjában halt meg, fejlövésrel.

[87] Klapper Erzsébet nagykanizsai lakos, vöröskeresztes tanfolyamvezető 1944 júliusában a Vöröskereszt díszjelvénye kitüntetését kapott. (*Zalai Magyar Élet*, 1944. július 14. 4.)

[88] Tuba László hagyatékában fennmaradt a 17/2. pótszázad parancsnokságának Csáktornyán, 1942. április 29-én kiadott (kissé elmosódott, gépelt, indigós) rendelkezése, mely a 3. honvéd kerületi parancsnokságnak a szlovák területen való átszállítással kapcsolatos, Szombathelyen, 1942. április 27-én kelt rendeletét ismertette. Ugyancsak e hagyatékban található a 47/II. zászlóalj 1942. április 28-án kiadott rendelkezésének 2. sz. melléklete, a „Szállítás alatt tiszték és legénységgel oktató délelőtt és délután átveendő anyag” című (gépelt, indigós) dokumentum.

[89] Pontosabban Breszt-Litovszkba.

[90] Sztálin, Joszif Visszarionovics (Gori, 1978. december 18. – Kuncsevo, 1953. március 5.) szovjet politikus, diktátor. 1922-től a szovjet kommunista párt főtitkára, ezen felül 1941 márciusától a Népbiztosok Tanácsának (1946-tól a Minisztertanácsnak), a második világháború alatt pedig az általa létrehozott Állami Honvédelmi Bizottság elnöke volt. (*Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs.* Szerk. SIPOS PÉTER, RAVASZ ISTVÁN. Bp., 1997. 426–428.)

[91] Volobujevo település található Kurszktól északra, a hozzá tartozó kolhozról lehet szó.

[92] A Kurszk és Volobujevo között fekvő Paskovo településről lehet szó.

[93] A „Rata” (patkány) eredetileg az I-16-os szovjet vadászpilótaegységet jelentette, de a magyar katonai szlengben sokszor minden orosz vadászpilótaegységet és vadászbombázót így hívtak.

[94] Tuba László összesen 39 darab szovjet, magyar és német röplapot gyűjtött össze, hozott haza és őrzött meg 1942-ből a keleti hadszíntérről.

[95] A 9. könnyű hadosztálynak 1942 májusában a német 16. (gépkocsizó) gyaloghadosztályt kellett felváltania a Kurszktól keletre húzódó ideiglenes védelmi vonalon.

[96] A szombathelyi III. hadtest hadtestközvetlen alakulatai közé tartozó III. híradó-zászlóalj katonáival.

[97] Koós Kálmán, a III. hadtest élelmezési tisztje 1940. november 1-jétől volt gazdasági hadnagy. (*Honvédségi Közlöny. Személyes Ügyek*, 1941. 19. sz. 207.)

[98] A légitámadást megelőzően nagy számban, ejtőernyővel ledobott, vakító fényű, égő magnézium szalagokat nevezte a korabeli magyar (katonai) népnyelv „Sztálin-gyertyáknak”.

[99] A német Mauser cég által kifejlesztett Maschinengewehr 42 (rövidítve: MG 42) a második világháború egyik legismertebb géppuskája volt.

[100] A szovjet Vörös Hadsereg 76,2 mm-es hadosztály ágyúját és az 57 mm-es páncéltörő ágyúját nevezték el a magyar honvédek találóan „csinn-bumm” vagy „raccs-bumm” ágyúnak. Elnevezésük azzal magyarázható, hogy e köztávolságról tűzcsapást mérő lövegeknél a kilövés és a becsapódás hangja közvetlenül egymás után volt észlelhető.

[101] Hunyadváry József őrnagy, a 47/II. zászlóalj parancsnoka.

[102] A 47/II. zászlóalj 5. százada arcvonalszakaszának védelmét erősítették meg, illetve támogatták a 47. gyalogezred nehézfegyvereivel, valamint a 9. könnyű tüzérezred egyik 14 M 10 cm-es könnyű tarackjával.

[103] Major Ottó ezredes, a 47. gyalogezred parancsnoka.

[104] Pontosabban az egész 9. könnyű hadosztály, ami – a magyar 2. hadsereg többi seregtestéhez hasonlóan – csak két ezredből állt, szemben a háromezredes német hadosztályokkal.

[105] Az ideiglenes védelmi vonalon 1942 májusában a 9/II. könnyű tüzérosztályhoz tartozó 9/5. üteg látta el a 47/II. zászlóalj támogatását.

[106] Fodor Zoltán (Orosháza, 1917. január 14. – Budapest, 2007. július 19.) hivatásos főhadnagy 1942. május elején a 9. könnyű tüzérosztály 5. ütegének parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. 1943 februárjában fagyási sérülésekkel tért vissza a hátszágba. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 119.)

[107] Fülöp hadnagy, a 17/II. zászlóalj 5. századának parancsnoka személyét nem sikerült pontosabban azonosítani.

[108] Jány Gusztáv, vitéz (Rajka, 1883. október 21. – Budapest, 1947. november 26.) hivatásos vezérezredes (1941. május 1.). 1940. március 1. és 1943. augusztus 1. között béke- (hátszági), illetve hadibeosztásában a 2. hadsereg parancsnoki teendőket látta el, 1943. november 1-jén nyugállományba vonult. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 131.)

[109] Major Ottó ezredest, a 47. gyalogezred parancsnokát.

[110] Tuba László utólagos kiegészítése a harctéri naplójához.

[111] Német katonai térkép alapján készített indigós térképvázlat – a naplóíró meghatározása szerint: „térképvázlat célmegjelöléshez távbeszélőn” – a 47/II. zászlóalj Pahonok környéki arcvonalszakaszáról, rajta (lilára színeződött) piros betűvel az egyes földrajzi nevek magyar nyelvű fedőnevei. (Lásd a 6. sz. képmellékletet.) Felirat a jobb alsó sarkában: „47/5. szd. pk. részére”. (Tuba László hagyatéka.)

[112] A 47/II. zászlóalj 5. századának hadifelszerelését, ellátmányát és élelmét fogatolt országos járművekkel (lovasszekerekkel) szállító vonatrészelg.

[113] A 47/II. zászlóaljból ketten kaptak szilánksérülést 1942. május 30-án Rozsgyesztvenszkojénál: Palsa Mihály honvéd (Mezőberény, 1920., anyja neve: Kossiár Mária) és Vörös Vince honvéd (Lesencenémetfalu, 1910. július 27., anyja neve: Kalamár Ilona). (HL KI Névszerinti veszteségkimutatás, adatbázis.)

[114] Tuba László utólagos, lapszéli megjegyzése: „Az első világháborús borjúnak már csak a fele, de ez is korszerűtlen hatású.”

[115] A szovjet Vörös Hadsereg kommunista politikai biztosai, tisztjei.

[116] A 47. gyalogezred ezredközvetlen árkászszázadának egyik szakaszparancsnoka. Személyét nem ismerjük.

[117] Bolsi: az orosz „bolsevik” (az Oroszországi Szociáldemokrata Párt Lenin vezette marxista többségének tagja, kommunista) szó rövidítése; itt – és a továbbiakban is – átvitt értelemben a szovjet katonaságot, illetve katonákat jelenti.

[118] Orbán Nándor, vitéz (Kecskemét, 1910. február 10. – Budapest, 1981. február 10.) hivatásos százados 1942. május 11-étől 1943. február 23-áig a 9. könnyű tüzérezred 7. (1914/35 M 15 cm-es közepes tarackos) ütegének parancsnokaként részt vett a 2. hadsereg keleti hadszíntéri hadműveleteiben. 1943. január 31-én megsebesült Babanyinónál. (MOLNÁR – SZABÓ: *Utóvédként...* I. köt. 150.)

[119] Pontosabban a két első lövés, a „hosszú” és a „rövid” vette ollóba a célterületet, amelyet a helyesbítéseket követően a harmadik lövés már telibe talált.

[120] Bodor Éva személyéről nem tudunk többet.

[121] Tuba Klára, Tuba László húga.

[122] Pratser Éva a naplóíró távolabbi rokona, unokatestvére lehetett. (Hegedüsné Tuba Ágota szíves közlése.)

[123] Korentsy Márta személyét nem ismerjük közelebbről.

[124] A 47/II. zászlóalj zászlóaljtzsége beosztott Szívós főhadnagy személyét nem sikerült azonosítani.

[125] Tuba László 1942-ben a keleti hadszíntéren készített fényképfelvételei sajnos nem maradtak fenn.

[126] A 9. könnyű hadosztály parancsnokságához.

[127] A veszprémi 34/III. zászlóalj a 7. könnyű hadosztály kötelékében, a 35. gyalogezred alárendeltségében teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren.

[128] A 47. gyalogezred evangélikus tábori lelkészének személyét nem ismerjük.

[129] Horthy Miklós, vitéz nagybányai (Kenderes, 1868. június 18. – Estoril /Portugália/, 1957. február 9.) altengernagy, 1920. március 1-jétől Magyarország kormányzója. (*Magyarország a második világháborúban...* 178–180.)

[130] Tuba István (Szombathely, 1917. május 28. – Szombathely, 1982. május 29., anyja neve: Zámbo Borbála), Tuba László öccse, 1941 februárjától (1939. szeptember 1-jei ranggal) a m. kir. Honvéd Légierő hadnagya volt. (*Honvédségi Közlöny. Személyes Ügyek*, 1941. február 10. /6. sz./ 73.) 1945-ben hivatásos főhadnagyként fejezte be a háborút. (*Szabad Vasmege*, 1945. július 15. 6.) Tuba István pontos születési és halálozási adatai: Hegedüsné Tuba Ágota szíves közlése.

[131] Valószínűleg a csáktornyai honvéd laktanya tiszti étkezdéjének.

[132] P. Sári kilétét nem ismerjük.

[133] Drávecz őrmester személyét nem sikerült azonosítani.

[134] Leánykori nevén Matusek Erzsébet, Kaltróy Antal alezredes, a 17/II. zászlóalj parancsnoka felesége.

[135] Kunos György tartalékos zászlós.

[136] Bizonytalan olvasat.

[137] Mármint a különböző szintű parancsnokságokhoz küldendő jelentések, kimutatások.

[138] 1942. június 22-én a 47/II. zászlóaljnál a következő négy honvéd esett el Visnye Oszerkánál bombatámadás, illetve repesztalálat következtében: Böczén Dániel (Taliándörög, 1916. szeptember 22., anyja neve: Pem Eszter), Gosztea Gábor (Pestes, 1909., anyja neve: Hidas Ilona), Németh Lajos (Sümeg, 1914. április 20., anyja neve: Németh Vilma), Tóth Antal Vendel (Zalalövő, 1910. február 19., anyja neve: Horváth Mária). Valamennyiüket Mescserszkije Dvoriban temették el. (SZABÓ: *A 9. könnyű hadosztály...* 35., 87., 218., 301.)

[139] Fekvőtámaszozásból álló tornagyakorlat.

[140] Halászy Sándor, vitéz nemes hegyeshalmi (Enese, 1894. május 18. – Zirc, 1949. december 19.) tüzér százados az első világháborúban a 2/5. honvéd lovassági tüzérütegben harcolt, 1926-ban avatták vitézzé. Az 1930-as, 1940-es években a Kossuch cég ajkai üvegyárának igazgatója volt. 1942–1943-ban a veszprémi 34/III. zászlóaljnál teljesíthetett harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren, ahonnan súlyos fagyási és egyéb sérülésekkel tért haza. A felesége, Purgly

Magdolna harmadfokú unkatestvére volt névrokonának, Horthy Miklós kormányzó feleségének. (TAKÁCS JÓZSEF – IHÁSZ SÁNDOR: Kőkeresztek Szigligeten II. *Szigligeti Harsona*, 2012. 11–12. sz. 2.)

[141] Konyakot.

[142] Tuba László utólagos kiegészítése a naplójához.

[143] Német Junkers Ju 87 zuhanóbombázók (Sturzkampfflugzeug).

[144] Győrváry József, vitéz, gazdasági főhadnagy, a III. hadtest gh-főnöke.

[145] Német gyártmányú, Fi 156, becenevén „Storch” (magyarul: Gólya) könnyű futár- és felderítő repülőgép.

[146] A harctéri napló 1942. június 28-ától 1942. szeptember 12-éig terjedő folytatását (és annak függelékét), a forrásközlemény második, befejező részét az *ArchívNet* következő száma közli.

Címkék:

[második világháború](#) [11]

[harctéri napló](#) [12]

[hadtörténet](#) [13]

[Magyarország](#) [14]

[keleti front](#) [15]

[Zala vármegye](#) [16]

Kiadás: 24. évfolyam (2024) 4. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/szazadparancsnokkent-a-donnal-tuba-laszlo-hadnagy-1942-evi-harcteri-naploja-i-resz>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/szazadparancsnokkent-a-donnal-tuba-laszlo-hadnagy-1942-evi-harcteri-naploja-i-resz> [2]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_01.jpg [3]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_02.jpg [4]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_03.jpg [5]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_04.jpg [6]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_05.jpg [7]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_06.jpg [8]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_07.jpg [9]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_08.jpg [10]

https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tuba_laszlo_09.jpg [11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilaghaboru> [12]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/harcteri-naplo> [13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadtortenet> [14]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/magyarorszag> [15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/keleti-front> [16]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/zala-varmegye>